



**EN UTVÄRDERING AV
DET SVENSKA EU-MEDLEMSKAPET 1995-2012
SAMT
UTTRÄDE UR EU – ÄR DET MÖJLIGT?
ALTERNATIVA FÄRDVÄGAR**

**DEL II (AV III):
Sveriges inflytande i EU
EU:s utrikes- och säkerhetspolitik utvecklas mer och mer
Sverige och eurokrisen
Demokratin och EU
EU tar över justitiefrågorna
JAN Å JOHANSSON
JANUARI 2013**

oeic ORGANIZATION FOR EUROPEAN
INTERSTATE COOPERATION

www.oiceurope.com

Observera att åsikter som framförs i denna skrift är författarens. Utgivaren - Föreningen för Europeiskt Mellanstatligt Samarbete - arbetar för att skapa debatt och tar inte politisk ställning som organisation i de frågor som behandlas här.



www.oiceurope.com

The activities of the OEIC are financially supported by the European Parliament. The liability of any communication or publication by the OEIC, in any form and any medium rests with the OEIC. The European Parliament is not responsible for any use that may be made of the information contained therein.

Sverige ut ur EU

Den huvudsakliga politiska slutsatsen

När Sveriges ledande politiker på ja-sidan i början av 1990-talet argumenterade för att Sverige skulle gå med i EG/EU hade de ingen aning om hur allomfattande EU-medlemskapet skulle vara i det politiska styrandet av Sverige. Med varje nytt EU-fördrag har EU blivit mer och mer överstatligt styrt och lagt under sig politikområde efter politikområde, skapat nya EU-institutioner och startat nya utgiftsprogram. Dessutom har flera nej-resultat till nya fördrag i olika länders folkomröstningar trixats bort genom att man kosmetiskt ändrat ett fördragsförslag eller sett till att folkomröstning har hållits en gång till med en gigantisk propagandamaskin mobiliserad för ett ja. EU:s politikerelit anser sig ha ett så oerhört viktigt och högtstående mål med EU att folks motstånd kan ignoreras och köras över.

EU har nu senast skapat en utrikestjänst som syftar till att ta över medlemsländernas utrikespolitik och EU-parlamentet vill att EU skall ha en enda gemensam plats i Förenta Nationerna. Det har inte fastslagits någon gräns för hur mycket EU skall ta över. EU styr idag över områden som alkoholpolitik, miljöpolitik, djurskydd, gränskontroller, offentlighetsprincipen, arbetstider och idrott. Även skilsmässor inom familjerätten har reglerats på EU-nivå men Sverige har avstått från att delta på det området. Ett regeringsskifte åt ena eller andra hållet i Sverige efter ett riksdagsval har förlorat mycket i politisk betydelse efter EU-medlemskapet. Det är så mycket av politiken som ligger fastlåst på EU-nivå att en svensk regering har ett mycket begränsat område att arbeta inom.

Att ledande svenska yrkespolitiker inte har någon aning om EU:s utveckling och konsekvenser har varit mycket tydligt när de i början av 2000-talet talade för att Sverige skulle ansluta sig till eurozonen, annars väntade marginalisering, minskad utrikeshandel och fattigdom för Sverige. Vi ser nu tydligt att det nej-sidan i euroomröstningen varnade för – att priset skulle bli högt för att hålla ihop en eurozon med en enda centralt styrd räntenivå var det som byggde den gigantiska eurokrisen med förödande effekter för en del euroländer. Dessutom fick nej-sidan rätt när man hävdade att EMU kommer att kräva att EU utvecklar en finanspolitik och går vidare i utvecklingen mot ett Europas Förenta Stater. Ja-sidan förnekade att denna utveckling skulle komma, men vi ser nu hur beslut fattas inom eurozonen i denna riktning.

Men som denna skrift visar – EU-medlemskapet har orsakat en rad negativa konsekvenser för Sverige och till exempel nykterhetsorganisationer och fackföreningar har all anledning att vara oroliga över utvecklingen inom deras respektive områden. Men också både de på vänsterkanten som anser att den svenska sociala modellen hotas, respektive de på den borgerliga kanten som inte vill se en ökad byråkrati eller en ökad politisk kontroll av område efter område inom politiken samt ständigt ökade EU-utgifter, har all anledning att motsätta sig den nuvarande överstatliga utvecklingen av EU-systemet.

Sverige är ett av de mindre medlemsländerna i EU och de svenska politikerna har en marginell påverkan när de stora elefanterna från de största medlemsländerna dansar. Svenska EU-politiker får välja att antingen flyta med i strömmen eller spolas bort. Väljer de det första alternativet måste de i Sverige försvara EU:s beslut eller försöka att bortförklara eller skyla över de negativa konsekvenserna.

Sammanfattning

Den representativa demokratin fungerar dåligt inom EU. Bland annat tolereras det inte när medborgarna i något av medlemsländerna röstar nej till ett EU-fördrag. Då måste de antingen rösta om samma sak om igen eller också ändrar man förslaget rent kosmetiskt. Likaså har Frankrikes president och Tysklands förbundskansler ofta tolkningsföreträdare. Vad de dikterar vid sina egna ”toppmöten” brukar de andra regeringscheferna acceptera och sedan går ordern ner genom yrkeskåren av politiker att man skall följa sin ledning annars är karriären över.¹ EU sitter snarare fast i ett fåtalsvälde, en plutokrati – än att det fungerar demokratiskt.

Eurokrisen och Lissabonstrategins stora misslyckande visar också att EU inte kan klara ekonomiska kriser. Marknadsintegrationsprojektet med en gemensam valuta har blivit mycket kostsamt för en del länders medborgare då EU-ländernas ekonomi var alltför olika för att passa för en enda ränta.

Sverige har varit känt för att vara oflexibelt i förhållande till EU-regler enligt den svenska traditionen ”regler är till för att följas”, till exempel när det gäller tillämpningen av EU:s livsmedelsförordning. Sverige anser att man skall följa de regler EU beslutar om och som också EU:s institutioner sist och slutligen sätter gränserna för om det blir tveksamheter. Många andra EU-länder tar mer lätt på tillämpningen av detaljerna i EU-reglerna.

Svenska politiker sätter ofta en ära i att se till helheten i EU. Detta samtidigt som många andra EU-länder ogenerat slåss för sina egna intressen, till exempel Spanien var 2002 stenhårda i att stoppa östutvidgningen av EU om de inte fick garantier för fortsatt regionalstöd på en bibehållen nivå, likaså som de stenhårt har drivit på för EU:s ingående av rovdriftsinriktade fiskeavtal med fattiga afrikanska länder för att sysselsätta sin stora fiskeflotta. Frankrike å sin sida vägrar att backa om fortsatt höga jordbrukssubventioner från EU eller om att EU-parlamentet skall fortsätta sammanträda i Strasbourg och för ständigt fram sina toppolitiker till tunga uppdrag som ECB-chef eller president för konventet som utarbetade ett förslag till EU-grundlag. Storbritannien vägrar givetvis att släppa sin rabatt på EU-avgiften, Luxemburg vägrar att släppa ett antal EU-tjänster placerade i sitt land och så vidare.

Den ständigt växande byråkratin och de utökade politikområdena på EU-nivå med påföljande utgiftsökningar är något som knappast bör falla mer borgerligt övertygade svenska medborgare i smaken. Likaså är många borgerliga politiker på EU-nivå positiva till införandet av en finansiell transferskatt till EU för att rädda dess budgetexpansion, vilket rimligtvis går emot den marknadsliberala grundideologi som de borgerliga partierna i Europa haft som kännemärke.

Ett ”rött” EU eller ett ”arbetarnas” EU som den svenska socialdemokratiska partiledningen talade om inför EU-folkomröstningen 1994 har inte på något sätt infriats. Tvärtom, Laval-fallet i Vaxholm² har tydligt visat på att EU:s högsta religion - de fyra fria rörligheterna står över allt annat.

¹ Läs till exempel Pär Nuders bok ”Stolt men inte nöjd”. Hans bärande argument för att Sverige skulle gå med i euron var att Socialdemokraterna som regeringsparti i ett EU-land inte kunde gå emot europrojektet.

² Laval-fallet/Vaxholmskonflikten var en arbetsrättslig konflikt 2004–2005 som vid ett bygge i Vaxholm mellan det lettiska byggföretaget L&P Baltic Bygg och fackförbundet Byggnads. Efter en begäran om förhandsavgörande av Arbetsdomstolen dömde EI-domstolen 18 december 2007 till L&P Baltic Bygg AB:s fördel. Det lettiska byggföretaget hade inte ingått något svenskt kollektivavtal utan hade ett lettiskt kollektivavtal som låg lägre i lön än motsvarande svenska kollektivavtal i Stockholmsområdet. Efter att förhandlingarna

Så vad har EU-anhängarna fått ut av EU-medlemskapet – en idealistisk tro på att ett Europas Förenta Stater kommer att trygga världsfreden?

Frågan är om några av EU-anhängarna i Sverige omvärderar sin inställning till EU utifrån ovan anförda och är beredda att driva ett utträde då EU inte alls blivit som de föreställde sig. I Storbritannien var det det konservativa partiet som tog landet in i EG. Nu är det det konservativa partiet som är mest skeptiskt i det brittiska parlamentet till EU-medlemskapet. De borgerliga politiska krafterna i Sverige må ha dyrkat upp den socialdemokratiska branddörren men den EU-byråkrati och utgiftspolitik man har fått på köpet – är den värd priset?

Att lämna EU är fullt möjligt för Sverige, men det fordras då en konsekvent politisk linje för detta inom inrikespolitiken över mer än åtta år. Att driva frågan är genomförbart och kanske kan ge resultat – men tyvärr har politisk passivitet alltmer brett ut sig bland Sveriges medborgare. Allt färre är medlemmar av något politiskt parti, allt färre går på politiska möten, allt färre känner sig som övertygade anhängare av ett parti eller en politisk åskådning. Det gör att det är svårt att engagera människor. Samtidigt är yrkespolitiker och opinionsbildare i Sverige oftast för både EU- och EMU-medlemskap (skall man göra karriär inom ”eliten” måste man röra sig inom en viss åsiktsram). Allt detta sammantaget gör att det är en lång uppförsbacke att driva frågan.

Denna skrift är indelad i tre delar. Detta är del I som omfattar en inledning samt kapitlet ”EU:s överstatliga utveckling, ökade byråkrati och „lägga sig i allt“-politik”.

Del II omfattar kapitlen: ”Sveriges inflytande i EU”, ”EU:s utrikes- och säkerhetspolitik utvecklas mer och mer”, ”Sverige och eurokrisen”, ”Demokratin och EU samt ”EU tar över justitiefrågorna”.

Del III omfattar kapitlen: ”Diverse politikområden som EU lägger sig i”, ”Alkoholpolitiken - ökad alkoholkonsumtion”, ”Miljöpolitiken - en EU-fråga – inget svenskt självbestämmande”, ”Fler exempel på olika politikområden där EU lägger sig i och styr över Sverige” samt ”Alternativa vägar för Sverige”.

mellan företaget och Byggnads hade strandat beslut Byggnads i oktober 2004 att försätta arbetsplatsen i blockad, en blockad som inleddes i november 2004. Fackförbundet Elektrikerna varslade i samband med detta om sympatiåtgärder.

Sveriges inflytande i EU

Sveriges inflytande i EU:s olika institutioner

Hur är det då med de svenska toppolitikerna inflytande i sina respektive EU-partier och grupper i EU-parlamentet?

Faktum är att Sverige är ett litet medlemsland i EU och vi har helt enkelt inget betydande röstetal i vare sig EU-parlamentet eller ministerrådet. Sveriges politiker och diplomater var under kalla krigets dagar bortskämda med att trots sin relativa litenhet i befolkningstal var Sverige, och även Österrike, en brygga mellan öst och väst under kalla kriget. Sverige, och särskilt det ständiga regeringspartiet Socialdemokraterna fick en oproportionerligt stor uppmärksamhet i världspolitiken. Idag är Sverige „bara“ ett av 27 medlemsländer i EU och placerad i ett block. Svenska politiker inom EU och på internationella konferenser finner att de inte alls är i ropet på samma sätt som de en gång var. Norge däremot, har mer av en särställning i internationella sammanhang och hamnar därmed mer i centrum som en medlare. I de europeiska socialdemokratiska och kristdemokratiska partierna är svenska politiker ute på marginalen och det är framför allt tyskar, fransmän och briter som samtalen centrerar sig runt.

Moderatledaren och tillika Sveriges statsminister Fredrik Reinfeldt sade 2009 att några nyfascister inte skulle släppas in i den kristdemokratiska EPP-gruppen i EU-parlamentet där de svenska moderaterna ingår. Han syftade då på nyfascistiska italienska Aleanza Nazionale som är sprunget ur Mussolinis gamla parti. Aleanza Nazionale gick samman med Silvio Berlusconi's parti Forza Italia, som satt i EPP-gruppen. Vips var därmed Aleanza Nazionale folk med i EPP-gruppen och statsminister Reinfeldt kunde inte göra något åt saken.

De svenska socialdemokraterna talade vitt och brett i början av 1990-talet om hur EU skulle göras till en „sysselsättningsunion“. Allan Larsson, Socialdemokraternas dåvarande finanspolitiske talesperson hade ett program för hela EU redo med namnet ”Put Europe to work”. Med Allan Larsson skulle Sverige som EU-medlem ”Sätta Europa i arbete” och skapa en ”sysselsättningsunion”. Han ledde redan före det svenska EU-medlemskapet de europeiska socialdemokraternas sysselsättningspolitiska programarbete. År 1995 tillträdde han som generaldirektör i EU-kommissionens generaldirektorat för sysselsättning och sociala frågor. Hur det blev med resultatet av hans arbete under de fem år han satt på denna post får var och en bedöma.

I november 1999 meddelade Allan Larsson sin kommissionär och sina medarbetare att han begärt att få lämna sin tjänst våren 2000. Bakom Larssons beslut låg uppenbarligen allvarliga samarbetsproblem med den ansvariga EU-kommissionären Anna Diamantopoulou (grekisk socialist) och hennes närmaste medarbetare. Personer med inblick i svårigheterna beskrev dem för SvD:s Rolf Gustavsson som en kulturkrock mellan grekiska och svenska traditioner. En del av problemen tycktes dessutom vara rent personlig antagonism mellan Allan Larsson och ett par av kommissionärens medarbetare. Larssons bättre politiska kontakter än kommissionär Diamantopoulou påstods också ha orsakat osämja. Personal på Prodis stab försökte avdramatisera motsättningarna då sysselsättningspolitiken efter Amsterdamfördragets ikraftträdande skulle få ökad tyngd i EU.

Allan Larsson bekräftade sedan för DN att konflikter med de nya politiska cheferna i kommissionen fått honom att bestämma sig att sluta. Det rådde djup oenighet om vem som

skulle leda arbetet i kommissionens generaldirektorat 5, generaldirektören eller kommissionären. Larsson tyckte att Diamantopoulous kabinettsschef Giorgos Glynos försökt att ta över hans jobb och man var inte överens om hur arbetet skulle organiseras. Larsson tyckte att kommissionären och hennes politiska rådgivare skulle sköta den politiska inriktningen medan generaldirektören skulle leda direktoratet. Men han sade att det inte hade varit fråga om några politiska motsättningar. Efter flera månaders dragkamp om makten över arbetsmarknadsfrågorna slöts det ett fredsavtal med en detaljerad och byråkratisk arbetsfördelning där ingenting lämnades åt slumpen eller spontana infall. Det avtalet skulle gälla till Larsson slutade i maj 2000. Men Anna Diamantopoulou förnekade högljutt att konflikten handlat om olika förvaltningstraditioner i Nord- och Sydeuropa. Hon pekade på att det i hennes kabinett faktiskt fanns fyra olika nationaliteter.

I det interna avtal på elva sidor som utarbetats framgick att Allan Larsson inte på egen hand fick ta kontakt med andra EU-kommissionärer och deras kanslier utan tillstånd från Diamantopoulous kansli. Här fanns också noga angivet att Larssons kontakter med "yttrevärlden" skulle koordineras med EU-kommissionärens kansli. Helst skulle dessa kontakter inskränka sig till "tekniska frågor". I gengäld skulle varken Diamantopoulou eller hennes kanslichef i onödan lägga sig i de löpande rutinärendena som Larsson skötte för sina mer än 500 anställda på generaldirektoratet. Han hade det fulla ansvaret för den löpande verksamheten. Avtalet skall enligt uppgift ha kommit till först efter det att Larsson sagt upp sig och kommissionsordförande Prodi gripit in och uppmanat till nya förhandlingar. Diamantopoulou sade att hade det varit upp till henne att bestämma hade hon aldrig låtit skriva detta avtal. Men nu var det bestämt att alla generaldirektorat skulle skriva avtal om arbetsfördelningen mellan den politiska ledningen i kabinettet och chefen för administrationen. Det ingick i den uppförandekod som man kommit överens om i kommissionen.³

Den svenska näringslivssidan fick också ett köttben efter EU-inträdet när Magnus Lemmel, en av ja-sidans främsta förgrundsgestalter, fick tillträda en tjänst som vice generaldirektör på EU-kommissionens industridirektorat, DG3. Men i Dagens Politik den 5 juli 1996 erkände Magnus Lemmel att han fick en chock då han tillträdde sin tjänst på EU-kommissionen. Tidigare var han verkställande direktör i Sveriges Industriförbund. Byråkrati, krångel och slöseri var vad som mötte honom på kommissionen.

"Mitt första intryck var att kommissionen bara beställde utredningar, som i många fall hamnade i skrivbordslådan. Det var en kulturchock." Vidare berättar Lemmel om att ingen har ifrågasatt om de gör rätt saker. Inga mål har satts upp. Inga uppföljningar har gjorts. Han visar upp en rekvisitionsblankett med en rad signaturer för reportern Helena Stålnert och berättar att den gällde en tjänstemans resa fram och tillbaka mellan Bryssel och Geneve. När den kom till Lemmel hade det redan krävts underskrift av 10 (!) personer. Andra exempel var att alla utlägg, även de allra minsta, krävt generaldirektörens godkännande. Eller att det varit omöjligt att ge en handläggare ny arbetsuppgifter inom samma direktorat utan att detta först godkänts av generaldirektören samt två kommissionärer. Det gör arbetet mycket tungrott, sade Lemmel. Han sade också att organisationen riskerar att stagnera. Människor har en livslång anställning och kan inte avsättas annat än för allvarliga fel.

Kommissionens organisation är toppstyrd enligt franskt mönster. De politiska besluten tas av kommissionärerna och utarbetas av deras kabinett. Sakfrågorna, utredningarna, handläggs av direktoratet. Men deras verksamhet överlappar ofta varandra och samma verksamhet kan pågå på flera olika håll. Det skapar revirtänkande bland handläggarna och försvårar ett vettigt resultat för hela verksamheten. Magnus Lemmel såg inte mycket av det moderna ledarskapet i

³ SvD 991124 "Personkemi får Allan Larsson att sluta" Rolf Gustavsson - DN 991201 "Vi var inte överens om arbetet" Clas Barkman - DN 991208 "Kvinnan som fick Allan Larsson att gå" Clas Barkman

EU-kommissionen. Medansvar och delegering var närmast okända begrepp. Vidare sade Lemmel också att kommissionen är en attraktiv måltavla för företag och organisationer som vill ha ut stödpengar. "Detta är oerhört osunt. Effekterna av alla dessa stöd är mycket dubiösa". Han sade vidare att han såg stödpolitiken som exempel på ett planekonomiskt tänkande som inte hör hemma i en marknadsekonomi. "Det är ingen tvekan om att detta är en fullständigt felaktig politik" var hans slutsats.

Lemmel sade att inom hans industridirektorat höll man på att rensa upp i träsket av de tidigare frikostiga stöd som getts till alla de konferenser som anordnades med diffusa mål om att främja europaintresset. Han frågade sig också om inte EU-kommissionen ibland ger stöd till verksamheter, till exempel informationsteknologin, som utvecklas alldeles utmärkt av sig själva.

Innehållet i intervjun med Magnus Lemmel skall ha slagit ner som en bomb i EU-kommissionen redan samma morgon artikeln publicerades. Strax därefter ställdes Magnus Lemmel till svars av en av kommissionsordförande SanTERS närmaste män. Kommissionens ledning gillade inte att en enskild tjänsteman uttalade sig i en politisk fråga som jordbruks- och regionalstöd. Kommissionens ledning uppskattade heller inte att Lemmel hade synpunkter på arbetsformerna. Detta skulle han diskutera med sina chefer i stället för att låta allmänheten få veta hur det står till.

En anställd i kommissionen kan få sparken om han eller hon säger eller gör något som anses skada institutionen. Industrikommissionär Bangemann, Lemmels chef, meddelade via sin presstalesperson att han såg allvarligt på att kommissionens anställda riktar kritik mot dess verksamhet. Vilka åtgärder som skulle bli aktuella mot Lemmel vägrade Bangemanns kabinett att avslöja.

I Sverige vållade Lemmels uttalande en inrikespolitisk debatt. Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Kristdemokraterna ville att den svenska regeringen skulle ställa sig på Lemmels sida. Men Socialdemokraterna tillsammans med Moderaterna slog fast att den socialdemokratiska regeringen inte skulle ta upp fallet Lemmel och reglerna för tjänstemän under regeringskonferensen.

Kommissionär Erkki Liikanen, personalansvarig, sände ett brev till Magnus Lemmel som avrådde denne från att göra fler offentliga utspel, eftersom kommissionen var "mycket missnöjd med hans agerande". Lemmels utspel ansågs så grovt att det kunde ha föranlett disciplinära åtgärder. Kommissionen begränsade sig dock till att påminna Lemmel om hans plikter och skyldigheter - med förbehållet att kommissionen självklart inte kan "tolerera ytterligare en incident av det här slaget". Liikanen sade att hans brev inte var en varning. Det fanns många inom kommissionen som ville gå betydligt längre.⁴

Faktum är: Genom att kritisera systemets vansinnigheter gjorde Lemmel bort sig. På grund av den svenska opinionens tryck mot EU kunde man endast säga till Lemmel; "Passa dig, inte en gång till!". Utan det svenska stödet hade han utan tvivel avskedats.

Exemplet Lemmel gav (inom EU-systemet) upphov till en skämtsam definition på en svensk i EU; en som får syn på en vägg och trampar gasen i botten. Det anses med andra ord självklart att en tjänsteman inte offentliggör kritik av sin arbetsplats, det är inte mod och moral enligt EU-systemet utan enbart dumdristighet.⁵

Lemmel slutade på EU-kommissionen i början av år 2000 efter fem år. Han berättade i en intervju i SvD i maj 2000 att reaktionen på hans arbetsplats efter hans uttalande i juli 1996 blev överraskande. Trots högsta ledningens reaktioner fick Lemmel stöd från många i form av brev, blommor och ryggdunkningar. Okända människor kom och gratulerade honom för att han sagt vad de länge velat säga men inte kunnat eller vågat. Lemmel skulle nu övergå till att arbeta med en mängd mindre projekt. Bland annat skulle han bli seniorrådgivare åt

⁴ Dagens Politik 960919 "Lemmel utsätts för hård intern kritik" Jonas Lindgren

⁵ SvD 961111 "Finland i en egen division bland nykomlingar" Lionel Barber

konsultföretaget Kreabs kunder. Kreab har som specialitet att sköta kontakter med EU och har en nära koppling till Moderaterna.⁶

Svårt att få svenskar rekryterade till EU-kommissionen

Hösten 2000 hade både Magnus Lemmel och Allan Larsson slutat och det fanns inga svenskar bland de 51 höga tjänstemän på kommissionens A1-nivå (generaldirektör eller biträdande generaldirektör). Först i januari 2001 tillsattes en svensk, Jörgen Holmquist, som biträdande generaldirektör inom generaldirektoratet för budgetfrågor. Han var därmed den högste svenske tjänstemannen inom EU-kommissionen. Han hade sedan 1997 varit direktör vid EU-kommissionens direktorat för jordbruksfrågor. Tomrummet efter Lemmel hade nu fyllts, men det efter Larsson bestod fortsatt och visade sig bli permanent.

Fem generaldirektörsposter skulle visserligen besättas våren 2001. Men eftersom generaldirektören för avdelningen för ekonomiska frågor ansvarar för övervakningen av valutaunionen ansågs det orimligt med en svensk på den posten så länge Sverige inte är med i EMU. Dessutom har tjänsten av tradition tillhört EU:s stora medlemsstater. Det samma gällde de vid denna tid kommande tomma stolarna på externa relationer, budget och rättstjänsten, som var besatta av fransmän i mars 2001. Även om turen kanske skulle komma till en mindre medlemsstat saknade Sverige dessutom kandidater med lämpliga meriter. Eftersom generaldirektörer oftast rekryteras internt krävs det att det finns en eller ett par svenskar i skiktet under toppen. Där fanns endast Holmquist, som var ny på sin post. Den svenska regeringen fick därför avvakta.⁷

I maj 2001 konstaterade Dagens Industri att Irland med fem miljoner invånare hade tre generaldirektörer i EU-kommissionen, Danmark hade två och Finland hade EU-ombudsmannen samt ÖB-posten. Sverige hade fortsatt ingen generaldirektör. Sverige hade då en biträdande generaldirektör (Holmquist) samt tre direktörer på olika direktorat. Ytterligare fyra svenska direktörer skulle sluta och åka hem till Sverige samt en var tjänstledig för arbete i Östtimor.

Enligt Dagens Industris Ola Hellblom i maj 2001 fanns det fem vanliga orsaker till flyttvågen:

1. Den första katern av tjänstemän som skickades ned i samband med EU-inträdet 1995 höll inte riktigt måttet. En svensk i EU-kommissionen sade att det är en semipolitisk organisation och i tjänster på lite högre nivå måste man kunna fatta beslut från dag ett. Det gäller också att anpassa sig till det politiska spelet och det har många svenska tjänstemän svårt för, enligt denne svenske tjänsteman.
2. Det är svårt med den hierarkiska anpassningen. Svenska tjänstemän är vana att agera självständigt och ta egna initiativ. I EU-kommissionen är hierarkin mer rigid och beslutsfattandet inte alls lika konsensuspräglad som i Sverige.
3. Det är sämre livskvalitet i Bryssel. Arbetsdagarna är långa och många arbetar från åtta på morgonen till åtta på kvällen. Bilköerna är långa och bristen på nära naturupplevelser och det rikliga regnandet bidrar också till att dra ned trivselfaktorn.
4. Det är också svårt för medföljande att få jobb. EU-lönerna är högre, förmånerna fler och skatten väsentligt lägre än hemma. Men om den medföljande har ett bra jobb i Sverige och inte får något i Bryssel blir den ekonomiska fördelen liten.
5. Dålig uppbackning hemifrån Sverige för EU-tjänstemän. Sverige anses inte stödja sina kommissionsanställda på samma sätt som andra medlemsländer.

⁶ SvD 000529 "Nu kan han tala om EU" Ylva Nilsson

⁷ GP 010306 "Få svenskar i kamp om lediga toppjobb i EU" Jonas Lindgren/TT

I april 2002 bildades ett nätverk av svenska EU-byråkrater för att informera om lediga jobb och stödja nyanlända. Dit skall man också kunna vända sig om kulturkrockarna blir för jobbiga. För att visa hur viktigt den svenska regeringen ser på detta arbete deltog Göran Perssons statssekreterare Lars Danielsson på nätverkets första träff.⁸

EU-kommissionens informationsteknologidirektoratet har en stor betydelse för Sveriges IT-industri då den har en stor budget för projektstöd samt regelskapande befogenheter. I det femte ramprogrammet för forskning och utveckling för åren 2000-2006 tilldelades IT-delen ungefär 31 miljarder svenska kronor.

För att undvika den tröga anställningsproceduren i EU-kommissionen har flera nya rekryter med specialkunskap inom IT och telekom hämtats in genom korttidskontrakt. Med en högre chefs välsignelse kan sedan ett korttidskontrakt uppgraderas till en heltidsanställning, om de politiska och praktiska förutsättningarna är de rätta. Enligt en studie som Svenska Dagbladet tog del av i november 1999, baserad på offentlig statistik om personalsituationen på IT-direktoratet, fanns det ett klart samband mellan nationaliteten på chefen och de personer som satt på nyckelpositioner i ledningen. Under ledning av den franske generaldirektören Verrue var i november 1999 mer än var femte chef på högre ledningsnivå i DG-IT (GD13) från Frankrike. Studien visade dessutom att anställda med andra nationaliteter, bland annat svenskar, inte hade avancerat lika snabbt som de franska. Det har inte varit naturligt för en tjänsteman inom ett svenskt industriföretag att stiga av karriärstegen för att sätta sig på EU-kommissionen ett par år. Svensk IT-industri har helt enkelt inga naturliga kontaktytor inom GD 13. Med fransmän på de ledande posterna inom IT-direktoratet har däremot franska företag som Alcatel, Bell och France Telekom lättare att få sin röst hörd i frågor som rör IT, telekom och kommunikation. Den svenska regeringen har gjort stora ansträngningar att få fram rätt folk till rätt plats, utan vidare framgång fram till slutet av 1999.⁹

Belgien och Luxemburg - där de stora EU-institutionerna ligger - är kraftigt överrepresenterade när det gäller anställda inom EU-kommissionen. Bland EU-kommissionens 19.924 anställda i slutet av september 2000 kom var fjärde, eller cirka 5.000 tjänstemän, från dessa två länder. Detta trots att dessa två länder tillsammans vid denna tid bara hade knappt tre procent av EU:s totala befolkning (cirka 10,6 miljoner invånare). De medlemsstater som hade störst antal funktionärer var Belgien med 4.527, Italien med 2.793 och Frankrike med 2.149 EU-tjänstemän vardera. Sverige hade vid denna tid 541 svenskar anställda inom EU-kommissionen (vilket innebar 60 tjänstemän per 1 miljon invånare). Finland hade 535 tjänstemän i EU-kommissionen, vilket innebar 103 EU-tjänstemän per 1 miljon invånare. Sverige var tillsammans med Finland i början av hösten 2000 de enda medlemsländerna som inte hade några personer alls i den högsta befattningen A1. Men till skillnad från Sverige låg Finland på ordentligt för att få en ny A1 för att ersätta den man förlorade sommaren 2000. Några motsvarande svenska insatser för att fram en ny generaldirektör eller biträdande generaldirektör pågick inte vid denna tid.

Den svenske generaldirektören i EU-kommissionen petad av "politiska" skäl

⁸ Dagens Industri 010511 "Flykten från Bryssel"/"Därför åker svenskarna hem"/"Bra löner räcker inte" samtliga av Ola Hellblom – Aftonbladet 020501 "Krisgrupp mot vantrivsel i EU" Emily von Sydow

⁹ SvD 991118 "Svårt för Sverige göra sin IT-röst hörd i EU" Måns Mårtensson

I december 2009 rapporterade tidningen European Voice att Jörgen Holmquist, som då var EU-kommissionens generaldirektör för den inre marknaden, fick gå från sitt jobb med bara några timmars varsel.

Skälet var att kommissionsordförande Barroso desperat ville visa att han balanserade den kommande EU-kommissionären för den inre marknaden, fransmannen Barnier, med en brittisk generaldirektör. Fransmannen Barnier fruktades driva en typisk fransk politik i enlighet med den franske presidenten Sarkozys linje och arbeta för en reglering av finansiella tjänster. Att då på generaldirektörsposten sätta in en britt som är typisk "open market" skulle lugna Storbritannien. European Voice konstaterade att Sverige må vara ordförandeland i EU just då, men när det kommer till knytavsslagsmål mellan fransmän och briter har Sverige inget att säga till om.

Men viktigast av allt - EU-kommissionärerna skall inte företräda sina hemländer och de får inte begära eller ta emot instruktioner från någon nationell regering, något nationellt parlament eller nationella myndigheter. Enligt EU:s fördrag måste medlemsstaterna respektera EU-kommissionärernas oberoende och inte försöka påverka dem. EU-federalister brukar också hävda att nationalitet inte spelar någon roll i EU-samarbetet. "Vi är alla européer" som EU-federalisterna brukar säga. Ändå ser vi gång på gång hur kommissionärerna i det vardagliga arbetet i kommissionen just driver sina respektive hemländers frågor och balansen fransman/britt enligt exemplet ovan är mycket typiskt.

Den socialdemokratiska gemenskapen i EU

Det talades vitt och brett om den socialdemokratiska gemenskapen i EU och hur starkt det Europeiska Socialistiska/Socialdemokratiska partiet var i EU runt åren 1993-1994. Det var dock mest på ytan. I EU-parlamentet var de borgerliga partierna splittrade på flera grupper vid denna tid samtidigt som det brittiska valsystemet gynnade Labourpartiet och Socialistgruppen i dess helhet.

Visserligen satt de socialistiska/socialdemokratiska partierna omkring åren 1998-1999 i 13 av 15 nationella regeringar, men i några fall var det som det mindre koalitionspartiet och det var i få nationella parlament som de hade en verklig majoritet. Dessutom samarbetade till exempel Storbritanniens dåvarande Labourledare Tony Blair mycket ofta med den konservative italienaren Silvio Berlusconi och den konservative spanjoren José Maria Aznar. Till exempel på det ekonomiska toppmötet i Barcelona i mars 2002 gick den politiska skiljelinjen med Blair och hans spanska och italienska kolleger Aznar och Berlusconi på den ena sidan och den tysk-franska duon Jacques Chirac (borgerlig) och Gerhard Schröder (Socialdemokrat) på den andra. Då ville trion Blair-Aznar-Berlusconi ha en mer avreglerad arbetsmarknad medan de andra höll emot. I mars 2003 var skiljelinjen återigen ungefär densamma vid ett toppmöte, men då gällde det om man skulle anfälla Irak eller inte. Tidigare hade också den franske socialistpresidenten Francois Mitterand i det fördolda finansierat den tyske kristdemokraten Helmut Kohls återvalskampanj.

Talet om en „socialdemokratisk gemenskap“ i Europa över allt annat håller helt enkelt inte, politiska allianser byggs på många olika sätt mellan regeringscheferna. Att Socialdemokraterna i Europa skulle kunna dominera EU på längre sikt var i princip ett hopplöst projekt redan 1994. Det var i få EU-länder som det fanns en verklig och stabil vänstermajoritet, i regel samverkade de socialistiska/socialdemokratiska partierna med mittenpartier eller till och med vid några tillfällen med partier på högerkanten. I flera av de kommande medlemsländerna av EU var de socialdemokratiska partierna inte ens tredje största parti.

Under 2000-talets början förändrades den politiska kartan i EU påtagligt. Med utvidgningen av EU till 27 länder 2007 har EU:s socialdemokrater tappat mark rejält. I flera av de nya medlemsländerna var Socialdemokraterna mycket svagare än i västra Europa. Samtidigt har Socialdemokraterna rasat i valen i västra Europa och tappat sina platser i de nationella regeringarna. De senaste åren är det cirka sex-sju länder av 27 där socialistiska/socialdemokratiska partier suttit med i regeringar. I början av april 2012 fanns det fyra socialistiska/socialdemokratiska premiärministrar och Socialisterna var på gång att vinna den viktiga presidentposten i Frankrike. I EU-parlamentet hade vid samma tid den Socialistiska/Demokratiska gruppen cirka 25 % av ledamöterna (då är det italienska Demokratiska Partiet i denna grupp inte ens kopplat till det Europeiska Socialistpartiet). Av de 27 kommissionärerna i EU-kommissionen tillhör 13 det kristdemokratiska/borgerliga European Peoples Party (EPP), åtta det Europeiska liberala och demokratiska partiet (ELDR) och sex det Europeiska socialistpartiet (ESP).

Samtidigt har de europeiska socialistiska/socialdemokratiska partierna tagit flera steg in mot mitten på en vänster/högerskala som bleknar alltmer. Det gamla kommunistpartiet i Italien har omformats i flera steg och ombildades hösten 2007 under det nya namnet Demokratiska Partiet och definierar sig nu som centervänster. Flera av de socialistiska/socialdemokratiska partierna har också de senaste årtiondena haft problem med korruption och med att en del av deras representanter har blivit förmögna via sina uppdrag utan att ha någon riktigt bra förklaring hur det har gått till.

De europeiska, och det inkluderar även de svenska, socialdemokraterna har övergivit allt mer av sin tidigare kritik mot fria marknadskrafter och blivit anhängare av avregleringar och privatiseringar, som är ett grundfundament i EU-fördragen. Det är intressant att notera att när partier som brittiska Labour och irländska Labour med flera stod till vänster var de motståndare till EG och ökad överstatlighet. När de tog steg in mot mitten, eller „moderniserades“ som en del vill kalla det, gjorde de även en omvärdering av EG och dess ökade styrning av medlemsstaterna. Även tyska SPD svängde i sin inställning till EG, dock mycket tidigare, redan 1959. De var motståndare till Europeiska kol- och stålgemenskapen när den bildades 1950-51.

”... EU behövs som kapitalets motpart.

Folkomröstningen gäller: *Ja eller Nej till en demokratisk kraft mot kapitalet, de multinationella företagen och spekulanterna!*”

(Manifest för ett socialdemokratiskt Europa. Socialdemokrater för EG/EU, 1994)

Om den ideologiska omorienteringen inom de svenska Socialdemokraterna och även i andra europeiska socialdemokratiska partier kan det skrivas mycket. Men för det rekommenderas Olle Svennings utmärkta bok "Vänstern i Europa". Lena Hjelm Wallén sade i en djupare intervju för Sveriges Radio år 2000 att Socialdemokraterna nu är ett "modernt" parti. Man accepterar fri marknadsekonomi, avregleringar, privatiseringar och privat äganderätt. En EU-anpassning av socialdemokratisk politik i mer socialliberal riktning har skett. Genom denna anpassning har man inte längre några invändningar mot byggandet av en fri marknadsekonomi i den Europeiska unionen. Medan vänsterpartiet och den EU-negativa delen av de svenska socialdemokraterna hävdar att det inte går att bygga ett jämlikt, jämställt och progressivt miljövänligt EU på grund av dess liberala ekonomiska inriktning har nu

många av de europeiska socialdemokratiska partiledningarna idag ingenting emot en liberal ekonomisk politik, tvärtom är de aktivt med och förverkligar den.

Med EU-medlemskapet har också ytterligare ett karriärsteg införts för svenska politiker, och i synnerhet socialdemokratiska yrkespolitiker som inte haft samma chanser i näringslivet som de borgerliga politikerna. Det är ekonomiskt lukrativa uppdrag inom EU om man lyckas ta dem. Att vara EU-parlamentariker ger ett gott inflöde till den egna plånboken. Men det finns också flera andra politiska uppdrag. Till exempel visade det sig 2001 att statsrådet Jan O Karlsson (S) samtidigt som han var statsråd med en månadslön på 78.000 kronor kvitterade ut en pension på cirka 7.000 euro netto i månaden efter sina sju år i EU:s revisionsrätt.

Samordning av ekonomiska och sociala frågor - EU:s 4:e pelare?

Sysselsättningsmål för EU – av det blev inget

Den 23 februari 2000 presenterade EU-kommissionär Anna Diamantopoulou ett preliminärt dokument där målet om full sysselsättning skulle vara uppnått till år 2010. Tidigare gick det inte att nå enighet bland medlemsländerna om att sätta upp konkreta mål för arbetslöshet och sysselsättning. De politiska riskerna med ett misslyckande ansågs tidigare som allt för stora. Den ekonomiska tillväxten bedömdes nu vara god de kommande åren, vilket skulle göra det lättare att nå målen för sysselsättningen. Därmed fanns det en större politisk vilja att sätta upp konkreta mål.

Storbritanniens premiärminister Blair kröntes till PR-kung i samband med toppmötet. Före toppmötet publicerade Blair och Persson en debattartikel tillsammans i Sverige. Men samtidigt skrev Blair brev ihop med Italiens dåvarande premiärminister Massimo d'Alema. Samtidigt i Danmark refererade journalister till den gemensamma artikeln av Blair och Danmarks dåvarande statsminister Poul Nyrup Rasmussen. Blairs åsikter var inte direkt likalydande i de olika artiklarna - men han har onekligen en särskild begåvning att uttrycka vad som är gångbart i olika lägen och i olika kretsar.

I det gemensamma brevet till toppmötet från Blair och d'Alema krävde de båda socialdemokratiska regeringscheferna avregleringar på arbetsmarknaden. De hänvisade till en rapport som varnade för att långvariga bidrag till arbetslösa "tenderar att uppmuntra långtidsarbetslösheten". Den svenska socialdemokratiska regeringen tog avstånd från viktiga slutsatser i den rapport som Blair och d'Alema byggde sitt brev på. När det gäller åsikten att generösa bidrag främjar arbetslösheten sade dåvarande statsminister Perssons statssekreterare Lars Danielsson att det var ett synsätt på arbetslösheten som de svenska socialdemokraterna inte delar. Enligt de sistnämnda är det inte storleken på arbetslöshetsersättningen och ersättningens längd som är det viktigaste skälet till att folk är arbetslösa. Inte heller delade den svenska regeringen tesen att regeringar aktivt bör verka för tydliga regionala löneskillnader, med lägre lön i områden med svag ekonomisk utveckling.¹⁰

Vid toppmötet i Lissabon 23-24 mars 2000 formaliserade EU-länderna ett nytt mellanstatligt samarbete för vissa ekonomiska och sociala frågor. Denna "fjärde pelare" som initierades av stats- och regeringscheferna använder sig av gruppodynamiska jämförelser som arbetsmetod (den öppna samordningen). Det hela syftade till "att göra unionen till världens mest

¹⁰ DN 000322 "Krav på avreglering väcker vrede" Ingrid Hedström - GP 000325 "Positivt facit av Lissabon" ledare

konkurrenskraftiga och dynamiska kunskapsbaserade region, med möjlighet till hållbar ekonomisk tillväxt med fler och bättre arbetstillfällen och en högre grad av social sammanhållning" till år 2010.

Att uppnå full sysselsättning år 2010 sattes som ett nytt mål i EU-länderna. Full sysselsättning skall anses gälla när 70 procent av arbetskraften är i jobb. I början av 2000 låg nivån på runt 60-61 procent. År 2005 skulle den stiga till 65 procent och till 70 procent fem år senare. Om man nådde de uppsatta målen för sysselsättningen skulle arbetslösheten sjunka från en nivå på knappt 10 procent år 2000 ner till 6 procent 2005 och 4 procent år 2010.

I Sverige låg sysselsättningsnivån på cirka 73-74 procent i början av år 2000, målet var 80 procent och en öppen arbetslöshet på 4 procent år 2004. Fler kvinnor finns ute på arbetsmarknaden i Sverige, vilket gör att sysselsättningsgraden är högre.

Enligt Clas Barkman i en analys i DN 24 mars 2000 tog EU ett steg mot den amerikanska modellen och ett steg bort från den europeiska motsvarigheten. Stundtals lät EU-toppmötet enligt Barkman som en arbetsgivarkonferens med krav på fortsatta avregleringar på arbetsmarknaden, liberaliseringar av ekonomin och satsningar på elektronisk handel via Internet. EU ville komma ifrån USA som hade haft en högre tillväxt och en betydligt lägre arbetslöshet än EU det gångna årtiondet.

Det portugisiska ordförandeskapet antydde försiktigt att man kunde tänka sig en satsning på nya daghemsplatser i EU för att underlätta för kvinnor att komma ut på arbetsmarknaden. Men det blev inget beslutat i den saken. Inför Lissabonmötet förklarade EU-kommissionens ordförande Prodi att den sociala sidan av arbetsmarknadspolitiken och den tynande europeiska modellen "inte fick plats" i Lissabon och hänvisade det till "nästa toppmöte".¹¹

Längre kom man inte i Lissabon trots elva "socialdemokratiska" regeringar av 15 vid denna tid. Efter det har Socialdemokraterna tappat ett antal regeringsinnehav i medlemsländerna. Precis före Lissabonmötet hade Österrike i februari 2000 bytt från en socialdemokratisk-konservativ till en konservativ-extrempopulistisk regering. Sedan tappades Italien i maj 2001 från vänster-center till höger-center och därefter vann de borgerliga (främst det liberala partiet Venstre) valet i Danmark i november 2001. Ytterligare en spik i kistan för de europeiska socialdemokraterna kom i mars 2002 när socialisterna förlorade i Portugal och en högerregering trädde till. Därefter i maj respektive juni 2002 förlorade socialdemokraterna/socialisterna premiärministerposterna i Nederländerna respektive Frankrike.

Det gör det givetvis svårare för de "socialdemokratiska" stats- och premiärministrarna att framöver sätta sitt märke på toppmötenas politiska beslut. Om det nu är så att det råder en politisk skillnad mellan till exempel tidigare politiker som den spanske konservative premiärministern Aznar och den brittiske "socialdemokratiska" premiärministern Blair?

Lissabonprocessen tolkades väldigt olika av olika företrädare. Till exempel den svenska arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv ansåg att processens syfte var att stärka konkurrenskraften inom EU-området. Just konkurrenskraft var också det som oftast nämndes när man i EU talade om målet år 2010. I alla fall tidigare talades det från socialdemokratiskt håll också mycket om målsättningen år 2010 när det gällde sysselsättning och social välfärd. Men utan att överdriva kan man säga att EU-kommissionens arbete sedan Lissabonmötet i mars 2000 mestadels har fokuserat på att skapa ett bättre "företagsklimat".

I aktionsplanen från Lissabon hade EU-kommissionen gjort en lista på drygt fyrtio åtgärder som skulle till för att röja undan alla kvarvarande gränshinder på bank- och försäkringsmarknaden med bibehållet skydd för sparare och konsument. Åtgärder som har

¹¹ DN 000324 "EU närmar sig amerikansk modell" Clas Barkman

fullföljts är till exempel ett direktiv som ger godkända fondbolag rätt att sälja sina tjänster i samtliga EU-länder, omvänt får sparare rätt att köpa andelar i fonder i samtliga EU-länder. Andra exempel är en förordning som underlättar och sänker priserna på bankbetalningar över nationsgränser och ett direktiv om konsumentskydd vid distansförsäljning av finansiella tjänster. Direktivförslaget om att underlätta företagsköp föll dock i EU-parlamentet i juli 2001 och fördröjdes.

Det gick också trögt att komma överens om gemensamma regler för hur sparanderäntor skall beskattas. Likaså ett direktivförslag som syftade till att öppna marknaden för nationella pensionsfonder körde också fast i förhandlingarna mellan de nationella regeringarna. EU-kommissionär Bolkestein var mycket irriterad över regeringarnas ovilja att släppa sina nationella begränsningar för pensionsfonder. Han menade att de framtida pensionärerna skulle tjäna på en öppnare marknad. Andra förslag som EU-kommissionen lagt är ett direktiv om ett emissionsprospekt giltigt i hela EU och direktivet om pensionsfonder.¹²

Den "sociala agenda" som antogs vid toppmötet i Nice i december 2000 innehåller inslag som kan tolkas som socialpolitik. Här ingår arbetsrättsliga frågor, men också åtgärder mot utslagning och fattigdom. Agendan är dock inte bindande för medlemsländerna utan handlar om att genom jämförelser och utbyte av erfarenheter stimulera till nya krafttag.

Den 15 februari 2002 gjorde Storbritanniens premiärminister Blair ett gemensamt uttalande med den då relativt nyvalde italienske premiärministern och högermannen Silvio Berlusconi om EU:s ekonomiska framtid. De var överens om att de ville se ökad flexibilitet på arbetsmarknaden, bland annat genom att öppna upp energimarknaden och skapa ett bättre regelverk för småföretag. Vad en flexiblare arbetsmarknad innebär konkret var svårt att utläsa. Men den skulle ta till vara både näringslivets behov av flexibilitet och de anställdas behov av arbetstrygghet och anställningsbarhet. Labourledaren Blair sade efter mötet med den italienska högermannen att en del av de gamla skillnaderna mellan vänster och höger inte är relevanta längre, som de var för 30 eller 40 år sedan.

Berlusconis ambition var att med hjälp av Storbritannien skapa en motvikt mot den tysk-franska axeln i EU för att motverka en fördjupad integration av EU och för att driva på ekonomiska avregleringar i Europa. Tyskland och Frankrike hade vid denna tid båda socialdemokratiska premiärministrar. Att skapa en stark socialdemokratisk allians på EU-nivå var tydligen inte Blairs främsta mål när han skulle driva politiska frågor inom EU.¹³

Hur gick det då med den så omskrivna och hyllade Lissabonstrategin?

År 2010 skulle Europa vara den mest konkurrenskraftiga och mest dynamiska kunskapsinriktade ekonomin i världen. Jo, år 2010 var det flesta målen inte uppnådda. En officiell utvärdering skedde på toppmötet i mars 2010. Förlusten glömdes dock bort och en ny Europa 2020-strategi lanserades istället.

2009 uttalade Sveriges statminister Fredrik Reinfeldt rak på sak att Lissabonagendan hade varit ett misslyckande. Ursäkterna var många bland ledande politiker. Spaniens dåvarande premiärminister Zapatero uttalade att den icke bindande karaktären i Lissabonstrategin bidrog till dess misslyckande och att detta behövde tas med i beräkningen vid utformandet av Europa 2020-strategin.

¹² SvD Näringsliv 020222 "Piskan på EU:s bank- och finanstjänster" Mats Hallgren

¹³ DN 020215 "Berlusconi och Blair överens om EU:s framtid" Reuters-DN - Joint statement 020215 at the Anglo-Italian Summit

EU:s utrikes- och säkerhetspolitik utvecklas mer och mer

”.... Bland annat kan organisationen (EG, vår anm.) komma att stärkas för att medlemmarna skall kunna föra en gemensam politik på områden som utrikes- och säkerhetspolitiken. Skulle EG verkligen välja att gå mot en sådan långtgående samordning blir det inte möjligt för Sverige att driva frågan om ett medlemskap. Där går nämligen den definitiva gränsen. Trovärdigheten i vår neutralitetspolitik skulle rimligen kunna ifrågasättas om vi gick in i ett förpliktigande samarbete av det slag medlemskap i EG tycks förutsätta. I fråga om krig och fred i världen, och i fråga om konflikter och kriser i vårt närområde, måste vi helt enkelt själva bestämma vår handlingslinje.”

(Ingvar Carlsson på DN Debatt 900527)

”Det viktiga för mig är att vi själva kommer att fortsätta att bestämma. Vi kan som medlemmar av den Europeiska Unionen vara militärt alliansfria. Och vi kan förklara oss neutrala i händelse av krig. Finland, Sverige och Österrike intar här samma position. Det är mitt entydiga besked.”

(Ingvar Carlsson 1994 i ”Argument för osäkra socialdemokrater/Ja till EU”. Socialdemokrater för EU 1994)

EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik har successivt förstärkts under åren som Sverige har varit EU-medlem och i princip har beslut tagits om att EU skall ha ett gemensamt försvar i framtiden. Medlemsstater som utsätts för väpnat angrepp skall bistås av de andra länderna med alla till buds stående militära och andra medel. Dessutom förbinder sig medlemsstaterna att ställa militära styrkor till EU:s förfogande för interventioner i omvärlden. Att framstå som alliansfri är svårt att få ihop med ekvationen som EU-medlem.

Svensk alliansfrihet ligger stadigt förankrat i folkopinionen och få politiska partier vågar utmana den. Motståndet mot Nato-medlemskap brukar i undersökningarna ligga klart över 40 procent medan anhängarna till ett Nato-medlemskap samlar runt 20 procents stöd. Att då tala om EU:s bygge av en EU-armé är kontroversiellt i Sverige.

"EU:s krishantering handlar mest om minröjning och sjukhus, ungefär den verksamhet som vi nu ser i Bosnien och Kosovo"

(Statsminister Göran Persson (s) i DN 991109 i samband med Nordiska rådets möte i Stockholm)

"Den som enbart lyssnat på svensk EU-debatt riskerar att underskatta kraften i vad som sker militärt i EU: mentalt, institutionellt och informellt"

(Mikael Holmström i SvD 991209)

Men på DN Debatt 18 november 1999 tar Pierre Schori, då som ny gruppleadare för de svenska socialdemokraterna i EU-parlamentet, upp EU:s militära kapacitet. Nu skriver han att det gäller att utan halvkvädna visor fullt ut bejaka och försvara Kölnbesluten. "Här har det varit alltför mycket radiotystnad från politiskt håll", skriver han. Freden behöver tändar, enligt Schori. Han skriver att utgångspunkterna för det vidare samarbetet är tydliga: "EU skall ha förmågan att ta beslut i hela skalan av konfliktförebyggande och krishantering" och "EU skall

ha kapacitet till självständigt agerande som backas upp av trovärdiga militära styrkor, möjlighet att ta beslut om att använda dem och en beredskap att göra det". Aftonbladet skrev på ledarsidan 20 november 1999 att Sveriges regering inför toppmötet i Helsingfors 11-12 december 1999 borde kunna säga ja till det mesta. Men "vulgärargumenten" borde rensas ur debatten, skrev de. Citat: "Dels "minröjningsteser": den som går ut på att Sverige hur som helst inte förbinder sig till annat än harmlös humanitär verksamhet. Det är en skygglappstaktik som med rätta blir avhånad." Vad gäller "minröjningsteser" syftas antagligen på Göran Perssons debattartikel i Svenska Dagbladet 2 juni 1999 då denne ytterst modest och fördolt inför EU-parlamentsvalet skriver citat: "EU bör ges en förmåga att också kunna besluta och genomföra begränsade fredsbevarande eller krisförebyggande insatser, som till exempel minröjning och gränsbevakning. Sådana insatser bör kunna baseras på beslut i FN eller OSSE." Så lät det från den socialdemokratiska partiledningen inför EU-parlamentsvalet 1999 av någon anledning. Varför kan man med rätta fråga sig. Vad gäller "att EU ges militära resurser" och "en gemensam EU-armé" är gränsen hårfin och det är upp till var och en att fundera över hur det rimmar med Sveriges militära alliansfrihet, syftande till neutralitet i krig.

"Det där var för grovt. Ingen har sagt att EU skall skaffa sig kärnvapen" (Detta sade en upprörd Carl Bildt i slutdebatten fredagen den 11 november 1994 i ett svar till Eva Hellstrand, jordbrukare på nej-sidan, när hon sade att EU vill skapa ett gemensamt försvar, utrustat med kärnvapen.)

I Tv-debatten som sändes den 13 september 1995 inför Sveriges första EU-parlamentsval uttalade Wilfred Martens, dåvarande ledare för den kristdemokratiska gruppen EPP och före detta belgisk premiärminister: "Vårt parti är för ett kärnvapenelement i det europeiska försvaret". Han fortsatte sedan med citat: "Som det internationella läget är behöver vi en europeisk försvarspolitik. Och i den bör kärnvapen ingå."

Vid en närmare granskning av EPP:s program som gällde sedan 1994 stod följande: "Vi strävar efter att vid sekelskiftet ha en union med alla nödvändiga politiska och diplomatiska maktmedel och ett effektivt säkerhetspolitiskt maskineri, inkluderande ett kärnvapenelement." Kristdemokraterna (då med namnet KDS) och Moderaterna attackerades hårt i slutskedet av valrörelsen 1995 för denna skrivning. De andra partierna attackerade de båda förstnämnda partierna för deras partisamarbete med en strävan mot ett gemensamt försvar som innebär ett kärnvapenparaply för Europa samt för att man hemma i Sverige mörklade vad de partier man tillhör i EU verkligen arbetar för. KDS dåvarande partiledare Alf Svensson och Moderaternas dåvarande dito Carl Bildt sade att de inte ställde upp på denna skrivning och skulle driva att den försvann när ett nytt program skulle behandlas i november 1995.¹⁴

Efter denna debatt har EPP blivit försiktigare i att uttrycka sig klart just när det gäller ett EU-kärnvapenförsvar. Väl medvetna om att denna fråga är mycket ömtålig och direkt skulle få det svenska folket att vända sig emot en starkare integrering på det försvarspolitiska planet har Moderaterna och Kristdemokraterna sedermera gjort allt för att undvika att debattera frågan vidare i Sverige. Då det finns liknande stämningar för ett gemensamt EU-försvar (med kärnvapen) i de socialdemokratiska och liberala grupperna, har de svenska partierna tillhörande dessa båda grupper också legat lågt i debatten.

¹⁴ DN 950915 "Hetta i EU-valet. Avslöjande om kärnvapen utlöste faxkrig" Mats Carlbom samt "Ett gammalt testamente" Kaa Eneberg

Det har gällt för svenska ledande politiker att balansera på äggskalet när de skall förklara eller försvara vad som har beslutats på EU:s toppmöten inför en svensk väljarkår som mestadels lutar åt alliansfrihet, samtidigt som besluten som tagits på mötena kan vara mångtydiga kompromisser där olika visioner bakats samman.

Inför toppmötet i juni 2000 i portugisiska Feira ställde Miljöpartiet krav på att Göran Persson skulle driva att FN-mandat krävs för EU:s militära aktioner. Men Persson avvisade kravet. Han sade citat: "Jag förstår deras intention och sympatiserar med deras inriktning, men de tänker fel. Den väg de föreslår skapar en situation där Kina och Ryssland kan inlägga veto mot europeisk krishantering. Det tror jag är fel."

Vid mötet i Feira skulle snabbinsatstyrka konkretiseras. Tonvikten för den militära styrkan skall ligga på förebyggande och humanitära insatser, men även fredsframtvingande aktioner kan bli aktuella. Men Persson var helt emot Miljöpartiets krav på FN-mandat när det gäller fredsbevarande insatser. Han sade citat: "Jag tror det är en rätt farlig princip de vill införa. Om vi skall ha som en förutsättning för allt agerande i framtiden att det alltid finns ett FN-mandat så lyfter man ju i praktiken in det beslutet i FN:s säkerhetsråd med det vetosystem som finns där."¹⁵

Vid ett informellt försvarsministermöte i EU 22 september 2000 summerades läget. EU:s militärstyrka skulle komma att omfatta 80.000 soldater, 300 stridsflygplan och 80 marinfartyg. Med avlösning var det totalt närmare 250.000 soldater. Den militära planeringen hade visat att det krävs 80.000 soldater för att verkligen kunna sända ut 60.000. För att kunna avlösa dem efter ett år kommer en total styrka vara på mellan 180.000 och 220.000-230.000 man.

EU-styrkan skall kunna göra humanitära insatser, evakuera civila, övervaka fred - men också kunna tvinga fram fred med vapenmakt. Den skall kunna ingripa på en radie av 4.000 kilometer enligt de militära planeringsmål som EU-länderna lagt fast. Men det fanns tre stora brister enligt försvarsminister von Sydow. För det första saknade EU-länderna tillräckligt bra och säkra system för kommunikation, kommando och kontroll. För det andra saknades strategiskt transportflyg för att flytta stora förband och för det tredje fanns inte underrättelsesystem.

Finansieringen av EU:s insatser var också ett frågetecken. Hittills hade man utgått från att varje land står för sina kostnader. Men blir det rättvist? Hur skall man betala nödvändiga gemensamma åtaganden, investeringar och resurser? Skall det vara uteslutande nationella bidrag och skall då betalningarna ske enligt en fördelningsnyckel?¹⁶

Måndagen den 20 november 2000 tog försvarsministrarna det formella beslutet att upprätta en krishanteringsstyrka på minst 60.000 man. Den sammanställning som gjorts i en så kallad styrkekatalog var givetvis hemlig, liksom en "målkatalog" där olika scenarier för hur styrkorna skulle kunna användas var beskrivna i detalj.

Politikerna underströk att det inte handlar om att skapa ett gemensamt EU-försvaret eller en stående armé. I den deklaration som ministrarna antog konstateras att EU ännu inte hade resurser att genomföra operationer för att med vapen tvinga fram fred mellan stridande parter. Framför allt saknades strategiskt flyg och fartyg för trupptransport, underrättelsekapacitet, ledningsförmåga och moderna precisionsvapen. Man måste också öka förbandens förmåga att snabbt komma på plats, deras tillgänglighet och samverkan sinsemellan.

De flesta EU-länder måste rikta om sina försvar från traditionella gränsförsvar till insatsstyrkor. Något Sverige har gjort under 2000-talet. Frankrike, som var ordförandeland

¹⁵ Aftonbladet 000616 "Miljöpartiet: Göran Persson måste driva krav om FN-mandat" Owe Nilsson/TT, Britt-Marie Seibold/TT

¹⁶ SvD 000925 "Sverige mönstrar växande EU-armé" Mikael Holmström

vid denna tid år 2000, fick i deklarationen med en passus där det underströks att flera försvarsindustriprojekt inletts för att förbättra Europas strategiska kapacitet. Flera av dem är givetvis franska, till exempel transportflyg, helikoptrar och satelliter.

Det är också ett dyrt projekt, mycket dyrt, underströk svenska diplomater i DN 20 november 2000. En svensk diplomat sade till DN citat: "Jag tror inte att svenska politiker fattar vad de går med på. Det här innebär höjda svenska försvarsutgifter." Diplomaten jämförde försvarskostnaderna med jordbrukssubventioner och sade citat: "När vi äntligen fått bort subventionerna till jordbruket gick vi med i EU och fick tillbaka dem. Nu när vi lyckats sänka försvarsbudgeten bidrar vi till att skapa en krishanteringsförmåga som gör att budgeten måste öka igen."¹⁷

EU-parlamentets federalistiska majoritet är som alltid tydlig om visionerna för en gemensam försvarspolitik. Den 30 november 2000 antog EU-parlamentet Lalumiérebetänkandet (EU-parlamentet A5-0339/2000) om utveckling av EU:s gemensamma europeiska säkerhets- och försvarspolitik efter Köln och Helsingfors. EU-parlamentet använder sig av ett mer tydligt militaristiskt språkbruk; det krävs citat: "förmåga att tränga igenom motståndarnas luftförsvar, förmåga att attackera i alla väder och dygnet runt, precisionsstyrda robotvapen och kryssningsmissiler". När det gäller en alliansfri stats position i samband med en konflikt tog EU-parlamentet följande ställning citat: "begär under alla omständigheter att en stat som inte önskar delta i ett uppdrag skall åläggas att, med hänsyn till den ömsesidiga solidaritet som binder medlemsstaterna, erlagga ett finansiellt bidrag som skall fördelas mellan de deltagande staterna".

Argumenten för att FN-mandat inte skall behövas började dyka upp allt mer i den svenska debatten efter det att väl "krishanteringsstyrkan" satts i verket. I en debatt i riksdagen i december 2000 framför Kristdemokraterna och Folkpartiet att FN:s säkerhetsråd har diktaturer som medlemmar - därför är detta organ ej att lita på i fredsskapandet. Ett FN-mandat skall därmed inte behövas för krishantering.

Socialdemokraternas officiella ståndpunkt är dock att ett FN-mandat behövs. I Sydsvenskan skriver försvarsminister von Sydow den 7 januari 2001 att citat: "Inom EU är vi överens om att vårt agerande skall följa principerna i FN-stadgan. Det betyder att det krävs FN-mandat för fredsframtvängande insatser."

Vid det svenska ordförandeskapets frågestund å rådets vägnar i EU-parlamentet den 14 februari 2001 fick ordförandeskapet frågan om EU:s krishanteringsstyrkas insatser fordrade ett mandat från FN. Statssekreterare Lars Danielsson gav mångordiga svar på de frågor han fick och slutsatsen var att krishanteringen skall ske i FN-stadgans anda och enligt FN-stadgans principer. Om krishanteringsstyrkan skulle ha ett mandat från FN eller inte undvek Danielsson helt att besvara.

I februari 2001 beräknades Sveriges nota för EU:s militära krisstyrka bli över 800 miljoner kronor. Kostnaden var inte planerad utan var tvunget att täckas genom nya besparingar inom en redan ansträngd försvarsram. Det krävdes investeringar på 602 miljoner kronor så att förbanden kan samverka med övriga EU-länder. Det var en engångskostnad, som skulle betalas vid starten och de närmaste åren om Sverige skulle kunna ställa upp med vad de utlovat i förband år 2003. Det beräknades sedan tillkomma varje år kostnader på cirka 210 miljoner kronor för att enbart hålla förbanden i beredskap. Dessa pengar används till att teckna beredskapskontrakt med enskilda soldater och genomföra två större övningar varje år

¹⁷ SvD 001110 "Sverige ökar sin insats i EU:s nya krisstyrka" Mikael Holmström - DN 001120 "EU skapar insatsstyrka" Bengt Albons

för att förbanden skall klara av en insats. Denna utgift finns alltså även om inte en enda enskild soldat sänds ut. Det fanns dock inte mer pengar för detta projekt, utan pengarna fick tas ur försvarsanslaget i statsbudgeten. När det skulle rymmas inom försvarsanslagen blev det tvunget att skäras i materielinköp och utbildning.

I november 2001 beräknade ÖB Johan Hederstedt att kostnaden för omställning och beredskap för första året skulle landa på en miljard kronor, men sjunka därefter för att plana ut på 700 miljoner kronor per år. En tumregel är att det kostar en miljon per soldat och år, vilket gör nästan två miljarder kronor för de 1.900 man som ingår i den svenska delen av EU:s krishanteringsstyrka. Till det tillkommer till exempel en årlig merkostnad på 400 miljoner kronor för ett flygspaningsförband.

En fråga som inte var löst i november 2001 var hur kostnaderna skall betalas - genom EU:s budget eller via de nationella försvarsbudgeterna. Sverige ville av två skäl ta pengarna ur den egna budgeten. Dels därför att militärstyrkan skall fortsätta vara ett mellanstatligt samarbete. Med en gemensam finansiering blir det i stället överstatligt. För det andra blir för Sveriges del egen betalning billigast. Då Sverige hör till EU:s nettobetallare skulle en gemensam militärbudget slå proportionerligt hårdare mot Sverige än om var och en av medlemsländerna bekostar sina egna trupper.¹⁸

Tisdagen den 12 juni 2001 besökte Sveriges försvarsminister Björn von Sydow EU-parlamentets utrikespolitiska utskott. Han pressades då på frågan huruvida Sverige anser att ett FN-mandat är nödvändigt för framtida insatser av EU:s krishanteringsstyrkor. Han sade då att frågan är komplex. Sverige kommer inte automatiskt att lägga sitt veto mot en intervention i EU-regi som saknar FN-mandat. Varje interventions legitimitet måste bedömas från fall till fall, enligt von Sydow. I sitt svar på frågan om FN-mandatet sade von Sydow att det inom EU råder enighet om att FN-stadgan skall användas, men att tolkningarna av den är olika.

En EU-ÖB väljs

European Union Military Staff, på svenska Europeiska unionens militärstab (EUMS), är en militär stab inom EU med ett uppdrag inom EU:s säkerhets- och försvarspolitik. EUMS bistår EU:s höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik med militär kompetens och EU:s militärkommitté med stabsarbete, och är inriktat på att genomföra militär planering på strategisk nivå. De skall också implementera gemensamma säkerhets- och försvarspolitiska uppdrag som EU:s militära operationer i Tchad och Demokratiska Republiken Kongo. Efter kriget på Balkan ansågs det att EU behövde en operativ förmåga och EUMS skapades för att öka EU:s möjligheter att agera vid framtida fredsbevarande insatser och insatser med stridskrafter vid krishantering, vilket även skall inkludera fredsskapande åtgärder samt humanitära insatser och räddningsinsatser. EUMS inrättades 11 juni 2001, efter att ha existerat provisoriskt sedan i mars 2000. EUMS utgör ett generaldirektorat inom generalsekretariatet för Europeiska unionens råd, har en personalstyrka på cirka 200 och leds av en trestjärnig general.

Vid ett möte i Bryssel 26 mars 2001 föreslog de dåvarande 15 försvarsheferna från de 15 medlemsländerna i EU (Chodgruppen - Chief of Defence) genom omröstning den svensktalande Gustav Häggglund från Finland till EU:s första "EU-ÖB".

¹⁸ SvD 010215 "Svensk EU-trupp kostar 800 miljoner extra" Mikael Holmström - GP 011119 "Svensk EU-trupp kostar en miljard" Lars Gunnar Wolmesjö

Valet stod mellan Hägglund och en kandidat vardera från Italien respektive Portugal. Det krävdes två slutna omröstningar för att enas. Slutligen vann Hägglund med en röst, åtta mot sju över Italiens överbefälhavare Mario Arpino. Alla 15 försvarsheferna deltog i omröstningen, alltså även den danska försvarshefen. Att Danmark sagt nej till EU:s militära samarbete hindrar inte en generalsröst. Sedan USA signalerat att ett val av ordförande utanför Nato-kretsen gick bra fällde Hägglunds person och erfarenheter från fredsoperationer avgörandet.

Efter omröstningen var de 15 generalernas och amiralernas rekommendation till EU:s utrikesministrar om utnämningen enhälliga. EU:s utrikesministrar utnämnde 9 april 2001 Gustav Hägglund till permanent ordförande för tre år framåt för EU:s nya militärkommitté. Att en general från Finland skulle företräda försvarsheferna från elva Nato-länder var historiskt i flera avseenden. Argumenten för en Nato-general ansågs som starkare om EU en gång skall använda Nato-resurser. Men Hägglund sade att resultatet visade att försvarsheferna är likställda och att EU kan förrätta personval.

På frågor om relationen till USA sade Hägglund att européerna "inte kan ropa på mamma genast om det smäller i knutarna": EU-trupp i Makedonien sade han vore mycket korkat då Nato redan finns i området.¹⁹

EU skall tala med en enda röst i världen

EU-parlamentets federalistiska majoritet har intagit ståndpunkten att EU bör företrädas och ha en enda röst i Förenta Nationerna och dess säkerhetsråd. Detta går intressant nog emot Tysklands strävanden då de är ute efter att Tyskland skall få en permanent plats i Säkerhetsrådet vid sidan om Storbritannien och Frankrike.

EU-parlamentets federalistiska majoritet anser likaså att EU skall företrädas och ha en enda röst i Internationella Valutafonden (IMF).

Gemensam EU-diplomati införd

European External Action Service (EEAS), på svenska Europeiska utrikestjänsten eller formellt Europeiska avdelningen för yttre åtgärder, är ett organ inom EU som efter Lissabonfördragets ikraftträdande etablerades den 1 december 2010. EEAS uppgift är att bistå den höga utrikesrepresentanten, för närvarande brittiskan Catherine Ashton, i arbetet med EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Detta inkluderar även EU:s diplomatkår.

Vid starten hade EEAS en budget på 10 miljoner euro och i början av 2012 hade utrikestjänsten över 1.500 anställda i Bryssel och över 2.000 anställda i ambassader runt om i världen. Den 1 januari 2010 bytte "Europeiska kommissionens delegationer" namn till "Europeiska unionens delegationer". De fick i samband med detta förstärkta diplomatiska rättigheter. Förutom en central förvaltning består alltså EEAS även av alla delegationer runt om i världen. Varje delegation leds av en delegationschef som är direkt underställd den höga representanten. Personalen vid en EU-delegation har diplomatstatus. Att till exempel bli delegationschef (EU-ambassadör) i Washington är ett toppjobb som de högsta EU-politikerna slåss om att få utse sina utvalda skyddslingar till. Det är den höga representanten, det vill säga Catherine Ashton, som beslutar om att öppna eller stänga delegationer. Delegationerna motsvarar medlemsstaternas ambassader, och har övertagit de befogenheter som tidigare tillhörde ambassaderna från den medlemsstat som för tillfället innehade ordförandeskapet i

¹⁹ SvD 010327 "Hägglund vald till första Europa-ÖB" Mikael Holmström - DN 010327 "Finsk ÖB ska leda EU-styrka" Clas Barkman

ministerrådet. Delegationerna har befogenhet att tala för EU i frågor där det finns en gemensam ståndpunkt. Långsiktigt är målsättningen givetvis att EU skall tala med en röst i omvärlden och att EU-ambassader skall ersätta medlemsstaterna ambassader. Med all denna verksamhet kommer en stor kostnad för skattebetalarna, något som givetvis inte klargjordes under debatten om EU:s konstitutionella fördrag/Lissabonfördraget.

Att bygga upp EU:s diplomatservice i olika länder har redan kostat en hel del. Det sades att den skulle vara "budgetneutral", men det visade sig dyrt att sätta upp en diplomatservice på omkring 7.000 anställda. 2010 överskred man budgeten med 45 miljoner brittiska pund. EEAS totalbudget låg på cirka sju-åtta miljarder euro vid denna tid. Brittiska tidningar har ägnat EEAS extra uppmärksamhet då den "höga representanten" Ashton är brittiska. Hon var 2011 världens bäst betalda kvinnliga politiker med en årslön på 270.000 pund plus tjänstebil med chaufför, hushållskostnadstillägg och en personlig stab på 20 personer. Ashton har begärt anslagsökningar bland annat för att täcka höga lönekostnader inom EEAS. EEAS hade rekryterat många personer med lång erfarenhet och befordrat dem i positioner, vilket gjorde att lönekostnaderna slog i taket. I maj 2011 uppgav brittiska tidningar att omkring 100 av EEAS diplomater tjänade mer än den brittiska utrikesministern, som hade en årslön på cirka 135.000 pund vid denna tid. EU-ambassadörer i stora länder som USA och Kina hade en årslön på omkring 188.000 euro. EU-ambassadörer till mindre länder hade cirka 90.000 euro.

Säkerhet för EU:s diplomater var en prioriterad fråga och EEAS skulle spendera 32,8 miljoner pund på inköp av skottsäkra limousiner, som kostade 200.000 pund styck. Under 2012 var det budgeterat att EEAS skulle lägga 15 miljoner euro på privata säkerhetsfirmor som skulle skydda EU-diplomaterna som är stationerade på nio känsliga platser i världen som i Libanon, Haiti och Libyen. Till det skall läggas ytterligare 35 miljoner euro i utgifter för att hyra in säkerhetsvakter dag för dag för de övriga 136 utländska EU-delegationerna.²⁰

Är då kostnaden för EEAS "budgetneutral" genom att EU:s medlemsstater lägger ned sina ambassader i de länder i världen där EU öppnar en ambassad?

Nej, så är det inte. Visserligen skär medlemsstaterna ner på sina ambassader och representationer i världen, men ett fullständigt överlämnande till EU är det aldrig frågan om. Varje medlemsstat anser sig vara sig själv närmast att representera sina intressen till exempel för bättre handelsförbindelser och dylikt.

I oktober 2011 beslutade den svenska regeringen att öppna ett nytt konsulat i Mumbai, Indien. Motivet för detta var att Indiens växande globala ekonomiska och kommersiella roll erbjuder möjligheter för Sverige och svenska företag. Öppnandet av ett Generalkonsulat i Mumbai utgör enligt den svenska regeringen ett led i Sveriges ökade ansträngningar att bygga långsiktiga och breda relationer med Indien. Ett mycket bra initiativ för svenska intressen säkerligen, men samtidigt strävar alltså EEAS efter att ta över diplomatverksamheten från medlemsländerna och Sverige har godkänt detta politiskt. Men uppenbarligen anser den svenska regeringen att ett svenskt konsulat i Mumbai gör ett bättre jobb att representera framtida svenska intressen än ett EU-konsulat som samordnar samtliga EU-länder. Följden blir att de svenska skattebetalarna i framtiden troligen får betala för både ett svenskt konsulat och ett EU-konsulat i Mumbai. Antingen borde Sverige satsa fullt ut på sin egen utrikesrepresentation eller också fullt ut inordna sig i EU:s nya utrikesrepresentation (den förstnämnda lösningen är säkerligen den bästa). En halvmesyr leder bara till dubbla kostnader.

²⁰ EUObserver 20120309 "Ashton to spend €15mn on private security firms" Andrew Rettman

Sverige och eurokrisen

Euron – en katastrof för EU

Det finns mycket att skriva om euron och katastrofen i dess spår. Huvudsakligen är det dock så att en enda valuta och en ränta satt av Europeiska Centralbanken i Frankfurt am Main inte passar alla medlemsstater på grund av att deras ekonomier är så olikartade. För Sveriges del är skogs- och pappersindustrin samt stål- och metallindustrin av särart gentemot övriga EU, undantaget Finland, och för vår ekonomis bästa är en egen valuta det bästa för att trygga våra medborgares välbefinnande. Att närma sig EU:s genomsnitt av ekonomi och produktion skulle kosta våra medborgare mycket i form av bland annat otrygga jobb. Euron är inte värd det – ingen kan väl tro att bara för att Sverige har en egen valuta ökar krigsriskerna i Europa? Även länder som inte är med i själva euron drabbas av dess effekter på andra sätt. Till exempel både Danmark, Lettland och Litauen är medlemmar av växelkurssamarbetet (ERM 2) med eurozonen. De första två ländernas valutor kan variera något, men i verkligheten mindre än 1 % mot euron.

Lettlands invånare har för detta medlemskap fått betala ett högt pris för sin bindning av den lettiska valutan till euron. När krisen drabbade Lettland på grund av överkonsumtion och överbelåning drabbades invånarna av minskad efterfrågan och lågkonjunktur. Hade deras valuta flutit fritt mot euron hade valutan minskat i värde och det hade blivit billigare att exportera lettiska varor till euroområdet och säkert även till andra valutaområden. Produktionen hade därmed fått sig en kickstart och folk hade fått behålla sina jobb eller hittat nya. Nu blev det inte så. Istället genomförde Lettland en intern devalvering och folk fick det sämre samt det blev nedskärningar i arbetslöshetsunderstöd och sjukvård. Många förlorade sina jobb, en del flyttade till andra jobb (oftast av sämre art) i bland annat i Storbritannien och Irland. Dessa blev förlorarna på att Lettland behöll kopplingen till euron med förhoppningen att snart komma med. Det är svårt att säga om det lettiska folket verkligen var informerade om sina valmöjligheter och om det fanns stöd för denna valutapolitik.

Sverige går inte med i euron – ett fördragsbrott!

De svenska väljarna röstade nej till euron i en folkomröstning i september 2003. Resultatet var mycket tydligt och valdeltagandet var högt. Men resultatet gick emot en stor majoritet av riksdagsledamöterna samt partiledningarna i S, M, KD och FP. Dessutom har partiledningen i Centerpartiet, trots deras nej till euron i folkomröstningen, varit mycket ointresserade av att ta till vara den gamla nej-sidans politiska intressen i denna fråga, bland annat var de kvicka med att säga ja till Sverige skulle gå med i europakten i januari 2011.

Sverige har inget juridiskt undantag från att gå med i euron i fördragen, vilket Storbritannien och Danmark har. I samband med det konstitutionella fördragets/Lissabonfördragets beredande ställdes inte heller något sådant krav från de fem ovan nämnda partierna. Sverige har inte pressats att gå med i eurozonen därför att vi inte uppfyller växelkurskriteriet – den svenska kronan måste i så fall vara bunden till euron i två år.

EU-kommissionen som EU-fördragets väktare bevakar Sveriges förhållanden och försöker att hitta ett sätt att i princip tvinga Sverige att gå med. Men andra politiska bekymmer gör att EU-kommissionen i dagsläget inte kan driva frågan.

Nedan citat från EU-kommissionär Joaquín Almunia (spansk socialist), då ansvarig för ekonomiska och monetära frågor, i EU-parlamentet 24 oktober 2006.

En tysk ledamot, Bernd Posselt (CSU) hade ställt en fråga till EU-kommissionen som bland frågade citat: „Vilka åtgärder avser kommissionen att vidta för att till slut få Sverige att införa euron i enlighet med sina fördragsenliga skyldigheter? Hur påverkar Sveriges negativa exempel de motsvarande diskussionerna i Polen och Tjeckien?“

Joaquín Almunia sade bland annat: „... *Hur som helst måste ... de medlemsstater i Europeiska unionen som ännu inte har infört euron och som har undantag – förutom de två stater som har en undantagsklausul, Storbritannien och Danmark – införa den och arbeta för att uppfylla kriterierna, men de måste inte uppfylla dem till något visst datum.*“

I ett senare inlägg sade Almunia citat: „... *Att förbereda sig för att införa den gemensamma valutan handlar om budgetdisciplin, men också om stabila växelkurser och ränteutvecklingen, som är någonting som marknaderna fastställer på grundval av den ekonomiska situationen i medlemsstaterna. Det handlar också om rättsliga reformer, att ge centralbanken i medlemsstaten i fråga en ställning som ligger i linje med reglerna i fördraget om Europeiska centralbankssystemet, samt om inflationsutvecklingen.*

Därför beror de faktorer som styr om kriterierna för införande av den gemensamma valutan uppfylls delvis på politiska beslut som ska fattas direkt av regeringarna eller parlamenten i medlemsstaterna och delvis på faktorer som inte alltid står under medlemsstaternas kontroll. Följaktligen anser vi inte för närvarande att det är nödvändigt eller ens önskvärt att tillämpa överträdelseförfarandet på stater som inte gör förberedelser, även om detta teoretiskt kommer att bli möjligt i framtiden.“

I ett avslutande inlägg i denna debatt yttrade Almunia: „... *Jag är fullt medveten om att det hölls en folkomröstning i Sverige 2003. Jag är fullt medveten om utgången av den. Tyvärr var den negativ, men ledamoten, och alla parlamentets ledamöter, känner säkert till att alla medlemsstater måste uppfylla kraven i fördraget, och även om förekomsten av en folkomröstning skapar uppenbara politiska svårigheter med att anpassa sig till fördraget kvarstår ändå skyldigheterna enligt detta.*“

Eurofrågan illustrerar dock tyvärr mycket väl hur den politiska eliten i Sverige har förlorat i en fråga, men på olika sätt lurpassar för att snabbt komma igen och segra en annan dag så snart läget uppkommer.

EU går mot än mer samordnad finanspolitik

Eurokrisen har gjort att man i EU har arbetat febrilt med nya sätt att kontrollera medlemsländernas, framförallt euroländernas, ekonomiska politik. Tidigare fanns sedan 1997 stabilitets- och tillväxtpakten, där medlemsländerna hade förbundit sig att ha ett budgetunderskott som överstiger 3 % av BNP och en statsskuld som överstiger 60 % av BNP. När Portugal och Irland översteg 3 % i budgetunderskott varnades de. Men pakten bröt i princip samman sedan också Tysklands och Frankrikes underskott översteg 3 %. Eftersom dessa två sistnämnda länder är mer jämlika än andra länder i EU undgick de varningar och därefter släppte man efter för alla.

Efter att ha provat bland annat med Europeiska finansiella stabiliseringsfaciliteten (EFSF), en finansiell mekanism som syftar till att bevara den finansiella stabiliteten i euroområdet, skall man i skrivande stund gå över till Europeiska stabilitetsmekanismen (ESM). ESM är en permanent mekanism som planeras inrättas den 1 juli 2012 inom EU. Den omfattar samtliga euroländer och skall ersätta Europeiska finansiella stabiliseringsfaciliteten (EFSF) och Europeiska finansiella stabiliseringsmekanismen (EFSM). Syftet med mekanismen är att man

vill trygga stabiliteten i euroområdet i sin helhet. ESM:s faktiska utlåningskapacitet kommer att innefatta minst 800 miljarder euro. Huruvida det verkligen räcker råder det delade meningar om. Räcker det inte måste mer pengar in annars kollapsar euron.

Sverige har sagt att man går med i ESM trots att man inte behöver. Att Moderaterna, Folkpartiet och Kristdemokraterna vill gå med är logiskt eftersom deras partiledningar vill att Sverige skall gå med i euron. Centerpartiets partiledning sade också ja trots att deras väljare är bland de mest euroskeptiska. Socialdemokraterna sade nej men bytte ståndpunkt i samband med att de bytte partiledare från Juholt till Löfvén.

Det svenska medlemskapet i ESM är ännu ett exempel på hur europositiva partiledningar försöker att närma sig ett euromedlemskap på olika sätt på tvärs med en massiv ovilja bland väljarna mot euromedlemskap.

Demokratin och EU

EU – demokratisk styrt?

EU har 27 medlemsstater som var för sig styrs av demokratiskt valda politiker, även om det i vissa länder finns en systematiserad korruption. Men i EU-frågor fungerar demokratin dåligt. I de nationella valen är EU-frågorna undanskymda, oftast medvetet bortglömda av de större partierna (som ändå tycker samma sak och inte tar hänsyn till underströmmarna av åsikter om EU i samhället). Röstar folket i ett land i en folkomröstning nej till förslag om EU:s utformning från toppolitikerna får de ofta rösta igen eller får ingen ny chans. I Danmark folkomröstade två gånger om Maastricht 1992 och 1993. Irland röstade två gånger om Nicefördraget 2001 och 2002 samt två gånger om det konstitutionella fördraget/Lissabonfördraget 2008 och 2009. Frankrike och Nederländerna röstade nej till det konstitutionella fördraget 2005 och fick inte chansen att folkomrösta om Lissabonfördraget. EU-frågan spelar föga roll i nationella valrörelser och ett enat politisk etablissemang samt ledarskribenter, politiska krönikörer och journalister tar inte heller upp frågan.

Sveriges riksdag alltmer marginaliserad

EU styr över Sveriges riksdag i många frågor. Många politiska områden kan utgången av ett riksdagsval inte avgöra och en ny regering har föga påverkan inom EU-systemet. Till exempel frågan om sänkta arbetsgivaravgifter i glesbygd är en inre marknadsfråga och inte en fråga där Sverige har suveränitet.

Sveriges riksdag har också gått med på att marginalisera sig själva i EU:s beslutsprocess. I början av 2002 flammade en debatt upp i Sverige om en grundlagsändring som behandlades i Riksdagens Konstitutionsutskott. Ett förslag förelåg att ändra grundlagen Regeringsformen om att all beslutanderätt som inte rör principer för statsskicket kan överföras inom ramen för EU-samarbetet. Avsikten var att öka överföringen av lagstiftningsmakt till EU inom bland annat det rättsliga området och inom utrikes- och säkerhetspolitiken utan mellanliggande val. Tidigare har riksdagen bara haft denna möjlighet inom frågor som rör den inre marknaden. Sverker Gustavsson, professor i statskunskap, skrev på Brännpunkt i SvD 13 januari 2002 citat "Är det verkligen ett välgrundat önskemål, att makten över utrikes- och välfärds- och rättspolitik ska gå att delegera (till EU)? Eller rör det sig om ett olycksfall i arbetet... när tempot är alltför uppskruvat?".

Tänkbara områden för ökad lagstiftningsmakt till EU var: Terroristbekämpning, asyl- och invandringsfrågor, civilrättsliga frågor, straffrättsliga frågor, socialpolitik, arbetsmarknadspolitik, utrikes- och säkerhetspolitik samt andra (i nuläget okända) samarbetsområden i EU.

Inför Sveriges medlemsansökan till dåvarande EG/EU ändrades grundlagen så att lagstiftningsmakt kan överlätas till "Europeiska Gemenskaperna". Det handlade då till största delen om ekonomiskt samarbete, till exempel frågor kopplade till den inre marknaden, utrikeshandel och jordbruk.

Med Maastricht- och Amsterdamfördragen har EU-samarbetet vidgats till utrikes-, säkerhets- och civilrättsliga frågor, med flera områden. Under EU har tre pelare sorterats ut; den första pelaren är det gamla EG, den andra pelaren är utrikes- och säkerhetspolitik samt den tredje pelaren är det civilrättsliga samarbetet med polis, asyl med flera justitiefrågor.

Den svenska regeringen ville nu ta första steget i en grundlagsändring som gör det möjligt för riksdagen att också överlämna befogenheter inom samarbetsområdena i andra och tredje pelaren. Förslaget skrevs så att det öppnar för överstatlighet även på nya eventuella områden för EU-kompetens. Anhängarna av förslaget påpekade att riksdagen i varje enskilt fall, när befogenhet skall överlåtas, har det sista ordet. Det krävs också tre fjärdedels majoritet i riksdagen för beslut. Den svenska regeringens avsikt med förslaget var att ge Sverige handlingsfrihet att, när det anses ligga i landets intresse, överlåta befogenhet till EU. Riksdagen skall därmed kunna överlåta befogenhet till EU om allting utom det svenska statsskickets grunder.

Dåvarande statsminister Göran Persson försvarade förändringen och menade att ordningen redan finns inom de delar av EU-samarbetet som är överstatliga, och att det nu öppnas för områden där samarbetet är mellanstatligt och besluten fattas med enhällighet av medlemsländerna. Det EU-samarbetet innefattar alltså bland annat polis- och rättssamarbete, försvars- och säkerhetspolitik samt socialpolitik. Förslagen innebär också att den svenska riksdagen skall kunna godkänna internationella överenskommelser inom EU även om de inte är slutförhandlade. Persson menade att det skulle stärka riksdagens ställning, eftersom den kommer in tidigare i processen. Men just detta att riksdagen i förhand skall godkänna en internationell överenskommelse innan regeringen slutförhandlat, anser till exempel statsvetare Sverker Gustavsson strida mot grundläggande parlamentariska principer.

Miljöpartiet och Vänsterpartiet deklarerade att de var emot den svenska regeringens förslag till grundlagsändring. Lars Ohly (V) sade i maj 2002 att enligt regeringsförslaget skrivs det in i grundlagen vad som får överföras, och det tyckte han var bra. Men det underlättar också snabbare överföring av makt inom andra och tredje pelarna till EU, och det tyckte han var dåligt. I analysen av de två fann Vänsterpartiet att det dåliga övervägde. Moderaterna var också tveksamma, men anförde andra skäl. I förslaget låg också att riksdagen skulle kunna godkänna så kallade ramlagar från EU som ännu inte var färdigförhandlade. Där sade sig Moderaterna ha invändningar mot oordnade former och oklarheter i lagförslaget.

Den 13 juni 2002 antog riksdagen med 248 röster mot 47 att beslutanderätt skall kunna överlåtas till EU i många fler frågor än hittills. Ett andra riksdagsbeslut togs sedan efter valet i september 2002. Debatten i riksdagen var dock motsägande. Debattörerna hade olika åsikter om konsekvenserna av förändringen. Innebär tillägget i grundlagen det att överföring av beslutanderätt till EU inte får röra "principerna för statsskicket" men allting annat (som till exempel skola, barnomsorg, skattepolitik med mera)?

Eller kan det bli så att alla dessa nämnda politikområden i framtiden kan hamna i EU:s första pelare (det vill säga Europeiska Gemenskaperna) och då är den nya ändringen en fördel - för då tvingas riksdagen tänka efter varje gång det blir aktuellt med överföringar av politikområden till EU? Är detta en precisering och komplettering av grundlagen eller ett "carte blanche" för överföring av politisk makt till EU utan mellanliggande allmänna val i Sverige?²¹

Politiken och juridiken - EU-domstolen som dömande makt

Juristernas roll i Sverige har varit svag vid en internationell jämförelse. Det är nästan otänkbart att en jurist i en svensk politisk debatt skulle vara en motpol till politikerna. I vårt politiska system har heller aldrig kravet på en författningsdomstol varit särskilt starkt.

²¹ SvD 020201 "Ny lag ökar EU:s makt över Sverige" Mats Hallgren - DN 020201 "Regeringen vill ge EU mer makt" TT - Norrköpings Tidningar 020517 "V förkastar ändrad grundlag för EU" TT - DN 020613 "Riksdagen godkände maktöverföring till EU" Anders Bolling

Däremot har detta varit en självklarhet i bland annat Tyskland och Italien, där den juridiska makten har setts som nödvändig för att kontrollera den politiska. I Sverige däremot har inte minst Socialdemokraterna under sitt långa regeringsinnehav utnyttjat lagstiftning som ett politiskt verktyg för att förverkliga sina politiska mål, till exempel på arbetsmarknaden genom arbetsrätt, medbestämmandelagar och liknande. Ingen författningsdomstol har kunnat lägga hinder i vägen för denna utveckling.

I EU däremot är regelverket vägvisare för politiken. Regelverket är, i alla fall när det gäller primärrätten, skrivet så otydligt att EU-domstolen får stor tolkningsfrihet. I Sverige är domstolarnas tolkningsfrihet starkt begränsad eftersom de politiska beslutsfattarna i instruktionerna till förarbetena har talat om hur lagen skall tolkas.

EU-domstolen med säte i Luxemburg är en slags EU:s författningsdomstol. De dömer i tvister mellan medlemsstater, mellan EU-kommissionen och medlemsstater samt ger förhandsbesked om tolkning av EG-rätten till de nationella domstolarna. EU-domstolens inflytande över Sveriges är stort. EU-domstolen har tolkat fördraget som så att EG-rätten tar över nationell lag. Detta står visserligen ingenstans i fördragen, men EU-domstolen har tolkat det så.

EU-domstolen har som uppgift att säkerställa att lag och rätt följs vid tolkningen och tillämpningen av EG-rätten (artikel 220 i EG-fördraget). Det faller på domstolen att se till att EU:s institutioner handlar inom sina respektive kompetensområden och i enlighet med EG-rätten. Det är EU-domstolen som ytterst vakar över att medlemsstaterna och EU:s institutioner korrekt följer och tillämpar EG-rätten.

De vanligaste målen vid EU-domstolen har varit mål om förhandsavgörande enligt artikel 234 i EG-fördraget. På begäran av nationella domstolar i EU-länderna lämnar EU-domstolen bindande uttalanden om tolkningen av fördragen och om tolkningen eller giltigheten av rättsakter som har beslutats av EU:s institutioner.

En annan måltyp vid EU-domstolen är mål om fördragsbrott enligt artikel 226 i EG-fördraget. EU-kommissionen eller ett medlemsland kan väcka talan mot en medlemsstat som har underlåtit att uppfylla sina förpliktelser enligt fördragen. Vidare kan talan väckas enligt artikel 230 i EG-fördraget om ogiltighet av rättsakter som har beslutats av institutionerna samt enligt artikel 232 i EG-fördraget om att en institution har varit passiv och underlåtit att vidta en åtgärd som den är skyldig att vidta.

Medlemsstaterna kan själva vara parter i mål vid EU-domstolen och har dessutom, i likhet med vissa av EU:s institutioner, möjlighet att yttra sig i mål om förhandsavgöranden. I andra mål finns det en möjlighet att intervenera, det vill säga föra talan till stöd för en av de ordinarie parterna i målet. För medlemsstaterna är det viktigt att kunna utnyttja dess möjligheter. Det gäller inte bara i de mål där den nationella lagstiftningen är berörd utan även i andra mål som kan påverka den nationella lagstiftningen.

EU-domstolens verksamhet år 2000 var enligt följande:

- Nationella domstolar begärde förhandsavgörande i 224 fall. Av dessa kom tre från svenska domstolar. Den svenska regeringen yttrade sig i 14 mål om förhandsavgörande.
- En institution eller medlemsstat väckte talan mot en annan medlemsstat eller institution i 197 fall.
- Förstainstansrättens domar överklagades i 79 fall till EU-domstolen.
- Den svenska regeringen ansökte om intervention i tre mål vid EU-domstolen och i ett mål vid förstainstansrätten. Talan väcktes mot Sverige i två fall.²²

²² Regeringens skrivelse 2001/02:30 "Årsboken om EU" Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 2000

EU-domstolens domar har många gånger fått en politisk påverkan på EU-samarbetet, då domstolen tolkat beslut som mer långtgående än vad en del av medlemsstaternas politiker tänkt sig. EU-domstolen har därmed precis som andra EU-institutioner drivit på integration och överstatlighet i EU. En av de mest principiella domarna kom 1979, i Cassis-de-Dijon-målet ansåg EG-domstolen att de EG-regler som fanns måste tolkas som så att svartvinbärslikör från Frankrike också får säljas i Tyskland så länge den uppfyller lagens krav i Frankrike. En vara som var godkänd i en medlemsstat var alltså också godkänd i alla andra medlemsstater. Domen innebar att länderna i mycket större utsträckning måste lita på varandras godkännande av till exempel varor och de är inte tillåtna att stoppa utländska varor vid gränsen med hänvisning till nationella egenheter.

"Politiska domar" som berör Sverige

Med EU-medlemskapet blev det alltså som så att juridiken kan överpröva politiska beslut, i alla fall i de politiska beslut som gäller Sveriges relation till EU och dess inre marknad. För Sveriges del har EU-domstolen dömt i frågor som vi upplevt som demokratiskt fattade politiska beslut. Det gäller systembolagsmonopolet, import- och avelsförbud för den belgiska monstertjuren, Thamprofessurerna för ett ökat kvinnligt inslag bland universitetsprofessorerna samt azofärgämnesförbudet. Även en dom som Bosmandomen 1995 orsakade stora konsekvenser inom fotbollen i Sverige. Det är något nytt genom EU-medlemskapet att juridiken och domar i domstol leder till så stora konsekvenser i det svenska samhället.

Maria Abrahamsson på SvD:s ledarsida tolkar 19 juli 2000, efter Tham-professurmålet, utgången i EU-domstolen som ganska självklar, eftersom EU-domstolen enligt henne konsekvent har vägrat att låta kollektivets intressen gå ut över individens rättigheter. Domen var ett konsekvent fullföljande av den västerländska liberala grunduppfattningen att individen går före kollektivet, enligt Abrahamsson.

När Stig von Bahr var på gång att utnämnas till ny svensk domare vid EU-domstolen i Luxemburg intervjuades han i SvD 30 april 2000. Von Bahr tillfrågades om inflödet av den europeiska rättstraditionen gett svenska domstolar en starkare ställning gentemot den politiska makten. Von Bahr svarar citat: "Ja. Helt klart. Vi är väl mer av den tredje statsmakten än för 10-20 år sedan. 1970- och 80-talen kan väl sägas representera en all-time-low vad gäller domstolens ställning i förhållande till regering och riksdag."²³ Det finns ett antal konkreta exempel på hur EU-domstolen påverkat riksdagens beslut.

De fall av större betydelse där EU-domstolen satt sig över svensk riksdags politiska beslut är följande:

- I juli 2000 slog EU-domstolen fast att den svenska jämställdhetslagen inte var förenlig med EU:s regler. "Tham-professurernas" upplägg med positiv diskriminering (det vill säga att utse personer som tillhör det kön som är underrepresenterat på arbetsplatsen, bara personen i fråga anses ha tillräckliga kvalifikationer för att kunna sköta jobbet) passade inte in i EU.
- EG-domstolen fann i en dom den 26 september 1996 (mål C-43/95) att en tillämpning av den svenska lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kårande att ställa säkerhet för rättegångskostnader stred mot EG-rättens så kallade likabehandlingsprincip (artikel 12 EG, före detta artikel 6), om den tillämpades på fysiska eller juridiska personer med hemvist i en annan medlemsstat. Lagen fick ändras så att den numera överensstämmer med EG-domstolens dom.

²³ SvD 000430 "EG-domstolen får svenskt nytillskott" Ylva Nilsson

- Att målet om systembolagets detaljhandelsmonopol stod i strid med EG-rätten återkommer vi till på annan plats. EU-domstolen kom dock till slutsatsen att så inte var fallet. Men det svenska systemet med tillverknings- och partihandelstillstånd var däremot inte förenligt med principen om fri rörlighet för varor. Alkoholförordningen i Sverige fick ändras så att de administrativa avgifterna sänktes. Den svenska regeringen kom också fram till att partihandelstillståndet kunde ifrågasättas ur EG-rättslig synpunkt och kravet på partihandelstillstånd utmönstrades därför ur alkohollagen.
- I Safirmålet om skatt på vissa premieinbetalningar ansåg EG-domstolen att den svenska skatten stred mot artikeln om fri rörlighet för tjänster. Lagen om skatt på vissa premieinbetalningar upphävdes från och med den 1 januari 1997, alltså innan EG-domstolens dom föll. I propositionen anfördes dock att skattebestämmelsen var föremål för prövning i EG-domstolen.
- Enligt den så kallade femprocentregeln i försäkringsrörelselagen (1982:713) fick inte försäkringsbolag utan särskilt administrativt medgivande äga fler aktier i ett inhemskt eller utländskt aktiebolag än vad som motsvarar fem procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget. EU-domstolen fann i en dom 20 april 1999 att denna regel stred mot förbudet i två försäkringsdirektiv. Medlemsstaterna får inte fastställa regler för valet av de tillgångar som utgör försäkringsbolagens fria medel. Försäkringsrörelselagen, lagen om understödsföreningar och bankrörelselagen ändrades från och med den 1 januari 2000 med anledning av EU-domstolens avgörande. Femprocentregeln avskaffades för försäkringsbolag och understödsföreningar.
- Lagen om miljöskatt på inrikes flygtrafik upphävdes från och med den 1 januari 1997. I propositionen angavs att den svenska regeringen erhållit en skrivelse från EU-kommissionen enligt vilken den svenska skatten skulle vara oförenlig med mineraloljedirektivet. Ärendet blev också ett fall för EU-domstolen. Sverige böjde sig och yttrade sig inte ens i målet. Den 10 juni 1999 konstaterade EU-domstolen att den svenska skatten stred mot direktivet. De pengar den svenska staten tagit in fick man återbetala till de flygbolag som betalt in skatten.
- Undantaget för Sverige, och Österrike, när det gäller kadmium som färgämne, stabiliseringsämne och för ytbehandling (kadimering) upphävdes av EU-domstolen den 18 juni 2002 i mål C-314/99. Enligt EU-domstolen hade EU-kommissionen felaktigt använt en procedur som tillåter EU-kommissionen att bara vidta åtgärder på EU-nivå och i händelse av nya hälso- och miljörisker som uppkommer. Det fanns enligt EU-domstolen helt enkelt inga särskilda skäl till varför just Österrike och Sverige skulle ha begränsningar av användandet av detta ämne.

Det finns också fall som prövats där Sverige har gått ut som segrande part från EU-domstolsförhandlingarna.

- EG-domstolen prövade bland annat om det svenska förbudet mot Tv-reklam riktad till barn under 12 år, som finns i 7 kapitlet 4 paragrafen i radio- och TV-lagen, var förenligt med EG-rätten. I denna del konstaterade EG-domstolen att detta förbud inte utgjorde ett sådant handelshinder som är förbjudet enligt artikel 28 (före detta artikel 30). Förbud mot barnreklam i inhemska kanaler ansågs därför vara tillåtet. Däremot satellitsändningar från utlandet (i detta fall gällde det bland annat TV3) är inte förenligt med det så kallade TV-direktivet 89/552/EEG, som innehåller vissa regler om reklam för barn.

Under de första sex årens EU-medlemskap var det drygt 40 mål som berörde svenskar. Av de drygt 25 mål där dom hade fallit fram till och med år 2000 hade den svenska staten förlorat i 15 fall.²⁴

EU-domstolen står mycket stark i EU och blir allt mäktigare som uttolkare av EG-rätten. I domstolens årsrapport för år 1998 framgår det att domstolens arbetsbörda ökat kraftigt och att många ärenden handlar om att slå fast att EG-rätten står över nationell lagstiftning. 1998 avgjorde domstolen 768 mål, jämfört med 415 mål under 1997. För Sveriges del var det flera uppmärksammade rättsfall 1998, bland annat förbudet mot parallellimport från länderna utanför EU och Efta-området (Silhouttemålet).

Andra mål som behandlades i EG-domstolen var bland annat frågan om Sverige har rätt att förbjuda Tv-reklam som riktar till barn när reklamen sänds från andra länder, huruvida det behövs särskilt intyg eller ej i Sverige för att få sälja bilar som redan är typgodkända i EU, om företag i andra EU-länder måste ställa pengar i säkerhet för rättegångskostnader i Sverige eller ej och mycket mera. EG-domstolen ogiltigförklarade också kommissionens beslut att bevilja ett stort statsstöd till Air France. Likaså beordrade EG-domstolen också EU-kommissionen att ta upp klagomål från två spanska privata Tv-stationer som ansåg sig diskriminerade av de statliga kanalerna. Vanligtvis är det annars kommissionen som attackerat orimliga statsstöd.

EG-domstolen behandlade också ett mål vad gällde beskattningen av importerad elström. Av miljöskäl kan olika beskattning på olika produktionssätt accepteras, men samma produktionssätt får inte beskattas olika om den är importerad. EG-domstolen behandlade också 1998 för första gången unionsmedborgarskapet. Ett avgörande gällde rätten att tillgodogöra sig tjänstetid för befordran inom offentliga sektorn.²⁵

EU-domstolen beslutade också till exempel rörande det svenska Systembolagets verksamhet, som ett svar på en fråga som tingsrätten i Landskrona ställde till dem utifrån målet mot Harry Franzéns alkoholförsäljning. EU-domstolens tolkning gällde då som lag. Huruvida avel med Belgian Blue skulle vara tillåtet i Sverige eller inte beslutades också genom en dom i EU-domstolen.

Ett problem i sammanhanget är att ju fler medlemsländer i EU, desto otydligare blir regelverket eftersom det skall tillgodose så många olika viljor. Det leder till att EU-domstolen får allt större möjlighet att tolka vad ministerrådet egentligen har beslutat. Större tolkningsfrihet ger EU-domstolen mer makt.

Det är inte längre så (som det har varit i Sverige) att politiken gör lag och juridiken tillämpar lagen. I EU gör juridiken i stället lag och politiken tillämpar lagen. Den politiska demokratin försvagas därmed och demokratiska politiska beslut läggs på jurister att tolka. Med EU-medlemskapet har juristernas röster stärkts i samhällsdebatten och domstolens inflytande i samhället stärks gentemot den lagstiftande och den verkställande makten. Juridiken tar över politiken.

De svenska juristerna å sin sida anser att rättsskyddet för Sveriges medborgare har förbättrats genom att domstolarnas ställning stärkts. Tidigare gällde rättspositivismen. Lagen beslutades av riksdagen och utanför den fanns ingen rätt. Att tillämpa allmänna rättsprinciper fanns det väldigt lite utrymme för.

Den europeiska rättstraditionen är annorlunda. Lagar är många gånger mer allmänt skrivna. Det gäller särskilt EU-regler, som ofta är resultatet av kompromisser och mer eller mindre vagt formulerade. När lagstiftarna varit otydliga skall domstolarna genom att tillämpa

²⁴ Regeringens skrivelse 2001/02:30 "Årsboken om EU" Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 2000 - Generaladvokatens förslag till avgörande i mål C-478/99 020131

²⁵ Dagens Industri 990319 "Allt fler ärenden dras inför EG-domstolen" Ola Hellblom

rättspraxis eller allmänna rättsprinciper avgöra vad som egentligen menas. Proportionalitetsprincipen skall användas för att stoppa myndighetsutövning som går för långt i sitt myndighetsutövande. Förenklat kan man säga att det handlar om den skada som myndighetsutövande kan vålla en individ skall balanseras mot nyttan för det allmänna. Annars kan domstolen underkänna det politiskt fattade beslutet.

Barsebäcksmålet i Regeringsrätten är ett exempel på att det svenska domstolsväsendet fått en ny funktion i svensk rättsskipning. Regeringens beslut - ett politiskt beslut som gjorts upp mellan en majoritet av riksdagens partier - att stänga en kärnkraftsreaktor utmanades i domstol. De drabbade (Sydkraft) hänvisade till EG-rätten. Regeringsrätten gick inte mot regeringen i detta mål utan hävdade i den efterföljande debatten om beslutet att de är skyldiga att ställa frågor till EU-domstolen bara om det råder tvivel om hur EG-rätten skall tillämpas. I Barsebäcksmålet fanns enligt Regeringsrätten inte sådana tvivel. Regeringen har rätt att stänga kärnkraftverk om beslutet grundas på säkerhets- och miljöskäl och detta är förenligt med allmänna rättsprinciper. En rimlig ersättning till ägaren måste exempelvis betalas.

Andra exempel där politiska beslut utmanats i domstol är flera mål där patienter utmanat svensk sjukvård genom att kräva ersättning för utlandsvård. Svensk alkoholpolitik har som nämnts ovan prövats i domstol. Beslutet att ge fördel åt kvinnor vid professurtillsättningar utmanas rättsligt (och den svenska regeringen förlorade). Svenska skattelagar har också fått skrivas om sedan staten förlorat i domstol.

Nu skall tilläggas att inte bara EU-medlemskapet har påverkat det svenska rättssystemet. Sedan 1995 är även Europakonventionen för mänskliga rättigheter införlivad i svensk lag. Det är dock inte så att svensk rättighetslagstiftning har varit dålig, men här och var har den varit mindre långtgående än man trodde, enligt Regeringsrättens ordförande Gunnar Björne i Svenska Dagbladet 5 januari 2000.

Rätten att överklaga myndigheters beslut i domstol har också stärkts. Grundas en begäran på en rättighet föreskriven av EU måste överklagandemöjlighet finnas. Det slog Regeringsrätten fast i det så kallade Lassagårdsmålet. När ett svenskt jordbruk fick avslag på ansökan om odlingsstöd fanns det ingen möjlighet att överklaga beslutet. Regeringsrätten gav myndigheterna bakläxa och slog fast att rätten att gå till domstol inte får nekas. Detta har skapat en ny regel hos flera myndigheter och är ett exempel på hur domstolar inte bara utövar rättsskipning, utan också är med och skapar den.

Regeringsrätten deltar i ett livaktigt nätverk mellan domare från EU-ländernas högsta domstolar, där också EU-domstolens domare ingår. De diskuterar EG-rätten och dess tolkningar med varandra både på seminarier och via täta telefonsamtal. Svenska domstolar är numera också domstolar i EU. Det innebär att de skall tolka EG-rätten och döma enligt den. De måste vara uppmärksamma på när en EU-aspekt skall anläggas.²⁶

Lobbyismen – har alla lika möjligheter att påverka?

En del pekar ut lobbyisterna som ett hot mot demokratin, andra anser dem oumbärliga som smörjmedel i EU:s beslutsprocess. Ingetdera av påståendena kan betecknas som sant, men det finns onekligen en del negativa sidor.

1997 uppskattade EU-kommissionen att det fanns omkring 10.000 professionella påverkare i Bryssel. De kan indelas i olika grupper:

* Yrkeslobbyister som är experter på maktspelet. De har en dyrbar kunskap som kan köpas av de rika intressena.

* Företagslobbyister. Storföretag som har egna lobbyister på plats.

²⁶ SvD 000105 "Rättsskyddet ökade efter EU-anslutning" Ylva Nilsson

- * Lobbyister från branschförbund inom näringslivet.
 - * Regionlobbyister, som exempelvis från West Sweden, East Sweden och Stockholm. Regions- och storstadslobbyister som skall ta till vara intresset för samtliga olika intressen lokalt. 1998 fanns det ungefär 200 "regionkontor" lokaliserade till Bryssel. Ett regionkontor arbetar ofta med "downstream lobbying", det vill säga man tar fasta på de beslut som är tagna inom EU och arbetar med att söka pengar ur olika EU-fonder. Den andra arbetsformen är "upstream lobbying" och handlar om att försöka påverka besluten innan de fattas, så att de blir så fördelaktiga som möjligt för den egna regionen.
 - * Lobbyister från intresseorganisationer typ Lantbrukarnas Riksförbund (LRF).
 - * Fackföreningslobbyister.
 - * Lobbyister från idéburna organisationer och folkrörelser.
- Därutöver finns det intressegrupper som kommer till Bryssel tillfälligt och bara arbetar med en enda sakfråga under en kortare tid.

Näringslivets lobbyister är starkast representerade och har överlägset mest resurser. Miljö- och folkhälsoorganisationer är de som drabbas negativt i denna lobbyprocess då de inte har motsvarande resurser för att föra fram sina åsikter. De har ofta åsikter som står i motsats till näringslivets och branschorganisationernas.

Cirka 80 procent av de organisationer som har representation i Bryssel ägnar sig åt vinstdrivande verksamhet såsom branschorganisationer och företag. Sociala välfärdsorganisationer och organisationer representerande "allmänna" intressen (såsom miljö- och konsumentintressen) utgör några enstaka procent av de Brysselbaserade organisationerna.²⁷

EU-kommissionen och dess tjänstemän är det viktigaste lobbymålet för uppvaktningar, då det är de som ensamma har rätt till att lägga förslag. Desto tidigare det går att påverka förslaget, desto mer kan man styra diskussionen. De olika arbetsgrupperna i ministerrådet är också viktiga lobbymål. Men även EU-parlamentarikerna uppvaktas, dels för att de i sin tur har kontakter in i kommissionen och dels för att de har ett inflytande i ärenden som sorteras under medbeslutandeproceduren inom EU.

De sistnämnda grupperna av ovan nämnda lobbyister, de som representerar idéburna organisationer, är klart underrepresenterade medan näringslivets intressen har många lobbyister på plats. Att ha en lobbyist på plats i Bryssel innebär en årlig kostnad på minst cirka 1-1,5 miljoner svenska kronor i löner, resor, kontorslokaler, hotellkostnader, representation och liknande.

Listan på idéburna organisationers lobbyister i Bryssel är oerhört kort. Men Näringslivet har både en mängd europeiska näringslivsorganisationer på plats, olika branschsammanlutningar och storföretagen har egna kontor samt de företag som inte har permanent representation köper ofta tjänster från professionella lobbying- och konsultfirmor.

Lobbyisterna behövs många gånger för att EU:s institutioner skall kunna ta intryck från berörda. De tjänstemän som skriver på förslagen och de politiker som skall fatta beslut behöver få höra så många olika argument som möjligt i frågan. Problemet är snedfördelningen av uppvaktande intressen. EU:s tjänstemän och EU-parlamentariker har ett stort personligt ansvar i umgängesformerna. Lobbying som går felaktigt till kan givetvis gå över gränsen mellan att övertyga politiker och att köpa dem. Det finns givetvis en moralisk gråzon av allt från bjudmiddagar till finansiering av politiska kampanjfonder. Problemet är också att lobbyingen sker utan insyn. Mediernas möjligheter att bevaka beslutsprocessen är starkt beskuren. Journalisternas arbete bygger på att odla kontakter.

²⁷ Greenwood, Justin & Aspinwall, Mark 1998. *Collective Action in the European Union: Interests and the New Politics of Associability*. Routledge: London - Schmidt, Vivien A. 1997. *European Integration and Democracy: The Differences Among Member States* i *Journal of European Public Policy* 4 (1)

Att vissa intresse- och lobbygrupper tillmäts större betydelse än andra är givet. En mycket mäktig lobbygrupp är European Round Table of Industrialists (ERT). ERT bestod ursprungligen av en grupp industriledare som Fiatchefen Giovanni Agnelli samlade ihop under 1960-talet. Pehr G Gyllenhammar, då Volvochef, blåste under 1980-talet nytt liv i ERT. Organisationen har bestått av de 46 mäktigaste personerna i europeisk industri. ERT:s betydelse har varierat sedan dess start. Men under 1990-talet har de blivit mycket aktiva. Huvudkontoret flyttades från Paris till Bryssel och medlemmarna stod runt år 2000 för en sammanlagd omsättning på 8.600 miljarder kronor och styrde över fem miljoner anställda. Om man ser till frågor ERT har drivit verkar de ha fått stort genomslag för sina idéer. I ett politiskt klimat där en majoritet av de politiska beslutsfattarna är mycket välvilligt inställda till att lyssna och ta intryck av näringslivets toppars åsikter för ett bättre företagarklimat. De åsikter som ERT företräder anses av många beslutsfattare som neutrala samt sakliga och alltså inte styrt av politiska värderingar.

Det bestämda intrycket får man också av Kestelijn-Sierensbetänkandet (EU-parlamentet A4-0172/99) som behandlades i EU-parlamentet 13 april 1999 och är en resolution om kommissionens meddelande "Att uppmuntra företagandet i Europa: prioriteringar inför framtiden". Där skrivs inledningsvis att EU-parlamentet utfärdar denna resolution med beaktande av rapporten från ERT; "Job creation and competitiveness through innovation". Det finns inte någon rapport från den europeiska fackföreningsrörelsen som beaktas. Inför EU:s toppmöte i Älvsjö i mars 2001 skrev ERT ett brev till EU:s regeringschefer. De angav i brevet tio punkter med önskemål för hur Europas framtid skall se ut. Företagsledarna i ERT var oroade över att Europas befolkning släpar efter i utbildning, det slår mot konkurrensen samtidigt som, enligt dem, pensionssystemen i många länder måste reformeras. ERT:s ordförande Morris Tabaksblat, tillika ordförande i den anglo-nederländska mediegruppen Reed Elsevier, sade att toppmötet i Stockholm skulle bli ett lackmüstest på om de stolta förklaringarna från toppmötet i Lissabon 2000 skulle infrias. Där beslutades att Europa skall bli den mest konkurrenskraftiga och dynamiskt kunskapsbaserade ekonomin under den kommande tioårsperioden. Vad som hade hände året efter Lissabonmötet var ERT inte särskilt imponerade av. ERT efterlyste en snabbare avreglering av energimarknaden, postmarknaden, de finansiella marknaderna och flygtrafikkontrollen. Gemensamma patent för immaterialrätt var också en reform de ville se. ERT efterlyste mer handling och mindre prat. Det gällde också utbildning i informationsteknologi och andra vetenskapliga ämnen. De 46 företagsledarna hävdade att en kunskapskris var i vardande i Europa och att det brådskade med att vidta åtgärder som exempelvis att ge lärare konkurrenskraftiga löner och utbildning. EU-kommissionen för sin del svarar 14 februari 2002 EU-parlamentariker Jonas Sjöstedt (fråga E-3714/01) att i samband med att förslag och åtgärder förbereds är det kommissionens policy att kontakta alla sina samtalspartner. På det företagspolitiska området är ERT en av de grupper som kontaktas. Olika kommissionsledamöter har vid ett flertal tillfällen deltagit i möten med representanter för ERT som ett led i EU-kommissionens allmänna samråd med det civila samhället. Diskussionerna med representanterna för ERT har enligt EU-kommissionen i allmänhet rört frågor inom områdena företagspolitik och konkurrenskraft. ERT har till exempel överläggningar med de högsta politikerna i varje land som för tillfället innehar ordförandeskapet i ministerrådet. Storföretagen och den politiska makten har därmed en regelbunden direktkontakt för att diskutera den aktuella politiska dagordningen i EU. EU-kommissionen var också med och startade TABD (Trans Atlantic Business Dialog) där mäktiga företagare från bägge sidor av Atlanten träffas för att diskutera politiska frågor. Till TABD redovisar EU-kommissionen löpande den verksamhet som berör de frågor TABD diskuterar. Dessutom har EU-kommissionen varit med och finansierat stora lobbymöten som

EBS (European Business Summit) i Bryssel då stora delar av EU-kommissionen träffade näringslivets direktörer.²⁸

Lobbyingen har professionaliserats alltmer. Merparten av de större företagen (fler än 500 anställda) har särskilda avdelningar med uppgift att sköta så kallade samhällskontakter. Fortfarande dominerar näringsliv och fackföreningsrörelse lobbyismen. Men näringslivet har dragit ifrån. Direktkontakter mellan beslutsfattare och intresseorganisationer är inget nytt, det nya är professionaliseringen av kontakterna.

Det är de stora företagen och intresseorganisationerna som har råd att ägna sig åt påverkan. De har direktkontakterna, opinionsbildar, köper kampanjer och särskilda lobbytjänster från specialiserade PR-företag. Den politiska jämvikten är i stor fara och lobbyismen kan bli ett allvarligt demokratiskt problem. Utvecklingen har gynnat näringslivets och de mer klassiska elittruppernas ställning på folkrörelsernas och fackföreningsrörelsens bekostnad.

I april 2000 kom en avhandling av Johan Nylander som visade på att intressegrupper inom EU inte arbetar under lika villkor. Oftast är det miljöorganisationer, sociala organisationer och andra ideella organisationer som hålls utanför av EU-kommissionen, medan industriorganisationer och intresseföreträdare som delar EU-kommissionens mål om ökad europeisk integration premieras. Han visade också att EU-kommissionen tar framför allt hjälp av de grupper som kan stödja EU-kommissionens förslag och bidra till den ökade integrationen. En hel del intressegrupper skapas också av EU-kommissionen och får finansiellt stöd för att delta i debatten. På så sätt mobiliserar EU-kommissionen stöd för sina egna idéer.

Nylander tar bland annat som exempel avregleringen av den europeiska elektricitetsmarknaden som påbörjades under slutet av 1980-talet. Förslaget, som antogs 1996 av ministerrådet, handlar om konkurrens och avreglering. Miljörörelsens argument, till exempel att ett lägre elpris innebär en svårare marknad för alternativa energikällor, passade inte i den avregleringsram som EU-kommissionen skapade för förslaget. När EU-kommissionen har gjort en ram inom vilken politiken skapas bestäms också vilka intressegrupper som får inflytande och vilka som uteslås från processen. När EU-kommissionen började behandla produktion och distribution av elektricitet som en konkurrensfråga minskade möjligheten för miljörörelsen att få inflytande, istället fick stora industriella konsumenter möjlighet att tillsammans med EU-kommissionen formulera målen. Här fanns en organisation för stora elkonsumenter, ENER-G8, som aldrig skulle ha bildats om inte EU-kommissionen hade drivit på, enligt Johan Nylander i DN 27 december 1999.

Ett konkret exempel där industriella särintressen har resurser att försöka påverka gällde dåvarande svenske EU-parlamentarikern Jonas Sjöstedts (V) betänkande om säker gruvdrift och gruvavfall (A5-0214/2001). Detta är ett område där det finns både starka industriintressen och miljöintressen. Givetvis blir beslutsfattare påverkade av vilket utrymme de olika lobbyintressena tar av deras tid. Gruvindustrin hade i det här fallet stora resurser och hyrde in en professionell lobbyfirma. Denna firma tryckte på genom telefonsamtal och e-post för att få till sammanträffanden. De ser till att vara noggranna med att svara snabbt på e-post de får från EU-parlamentet. Till exempel Världsnaturfonden var inte lika aktivt i denna process. Givetvis påverkar sådana praktiska förhållanden också den politiska linje som skall läggas i EU-parlamentet.

²⁸ Dagens Industri 010322 "Lyssna till lobbyisterna kring Europas Runda Bord" Ledaren - "Europe Inc.: Regional and Global Restructuring and the Rise of Corporate Power" Belen Balanya (redaktör), Ann Doherty, Eric Wesselius med flera, Pluto Press, 2000, med Corporate Europe Observatory (CEO)

Tjänstemannakommittéerna i EU fattar politiska beslut

Flera av EU:s lagar och regler baseras på beslut av tjänstemän och experter - inte av politiskt förtroendevalda. Förutvarande tidningen Dagens Politik gjorde en granskning av 1995 års EU-direktiv som grundades på rekommendationer från kommittéer eller expertgrupper. Inom de områden där kommittéerna fått befogenhet att stifta egna regler antog man att den dolda makten var större. Där avgjordes fyra av fem frågor direkt i kommittéerna utan någon politisk inblandning.

I Sverige anlitar regeringen ofta experter, tjänstemän och tillsätter utredningar. Dessa sammanträder oftast bakom slutna dörrar, men därefter redovisas deras resultat öppet. Så är det inte i EU. Där är såväl dagordning som beslutsprotokoll hemligstämplade. Krav har dock framförts om att kommittéerna skall tvingas informera om vilka frågor som tas upp och att alla kommittéledamöter skall redovisa sina ekonomiska intressen.

I mitten av 1995 gjorde kommissionen en mätning över hur många kommittéer som existerar. Man kom då fram till siffran 1.348. Kontrollen är dock bristfällig och ingen vet säkert när kommittéer upphör eller tillkommer. Den exakta kostnaden för dessa kommittéer är inte heller känd. År 1997 beräknades det att 424 tjänstemannakommittéer tog mellan 4.000 och 5.000 beslut per år.²⁹

I ett svar på en fråga (E-1698/00) till dåvarande EU-parlamentariker Jonas Sjöstedt uppgav kommissionen att det i juli 2000 fanns 242 kommittéer sammansatta av företrädare från medlemsstaterna och med uppgift att hjälpa kommissionen att utöva sina verkställande befogenheter. Under 1999 yttrade sig dessa kommittéer om fler än 2.500 förslag som innehöll åtgärder som skulle genomföras.

Många av kommissionens kommittéer är permanenta. Andra är tillfälliga och upphör så snart de fullföljt sina arbetsuppgifter. Samtliga lyder under EU-kommissionen, men har tilldelats olika självständighet beroende på ansvarsområde. Kommittéerna är indelade i tre grupper.

* Rådgivande kommittéer saknar formell beslutsrätt. Hit räknas bland annat den monetära kommittén. Den monetära kommittén utövar dock ett stort inflytande eftersom den består av höga politiska tjänstemän.

* Förvaltningskommittéerna övervakar och förvaltar. De sköter import- och exportkvoter, och finns i huvudsak inom jordbruk och utrikeshandel. Ett exempel är Pharekommittén som förvaltar det ekonomiska stödet till Östeuropa. Kommittéerna består i regel av tekniska experter som åtnjuter relativt stor handlingsfrihet. Hit räknas också jordbrukskommittén, kommittén för frukostflingor och EU:s textila kommitté.

* Regelkommittéerna justerar och beslutar om kvoter och regler samt detaljregler som fyller ut EU-kommissionens ramdirektiv. Kommittéerna har en stor formell makt.

Livsmedelskommittén är ett exempel. Regelkommittéerna har i vissa fall befogenheter att avgöra frågor själva. Till exempel kan livsmedelskommittén tillåta eller förbjuda vissa tillsatser i livsmedel utan att behöva samråda med EU-kommissionen eller ministerrådet. Ett redan komplicerat system med beslutsförfaranden som bollas mellan ministerråd och EU-parlament och med EU-kommissionen som förslagsställare och EG-domstolen som dömande, kompliceras alltså ännu mer genom existensen av alla dessa kommittéer med inflytande och beslutanderätt.³⁰

Även Statskontoret i Sverige påpekade i sin rapport "Fem år i EU - en utvärdering av statsförvaltningens medverkan i EU-samarbetet" (2000:20) att EU:s lagstiftningsprocess har förändrats. Som underlag för utvärderingen hade en forskare i Florens åt Statskontoret tagit fram en specialstudie över hur EU:s lagstiftningsarbete gått till sedan slutet av 1970-talet. Den

²⁹ SvD 970224 "Anonyma kommittéer har stor makt" Ylva Nilsson

³⁰ Dagens Politik 961025 "Tjänstemännen styr över reglerna i EU" Jonas Lindgren - SvD 970224 "Anonyma kommittéer har stor makt" Ylva Nilsson

visade att en stor del av EU:s lagstiftning under 1990-talet gått över från EU-ländernas regeringar till EU-kommissionen tillsammans med olika kommittéer, där medlemsländerna företräds av tjänstemän. En allt större del av EU:s lagstiftning antas av EU-kommissionens så kallade verkställighetskommittéer och inte av ministerrådet och EU-parlamentet. Därmed glider en växande del av det svenska EU-arbetet undan från den politiska kontrollen från riksdag och regering. Visserligen är de direktiv och förordningar som antas av EU-kommissionen ofta rutinartade, men trots detta "har flera ett innehåll vilket utan tvekan är av politisk betydelse" enligt Statskontorets rapport. De tjänstemän som sitter i dessa verkställighetskommittéer har därför stort inflytande på det svenska EU-arbetet, och de svenska myndigheterna får genom sin roll i kommittéerna "ett ansvar vilket i viss mån konkurrerar med riksdagens", skriver Statskontoret.

Men departementen och därmed alltså den svenska regeringen saknar kunskap om svenska myndigheters deltagande i EU:s verkställighetskommittéer på det egna ansvarsområdet eller för den delen i vad som händer i arbetet. Därmed har den svenska regeringen inte insyn i och saknar underlag för att följa upp en stor del av det svenska EU-arbetet. Detta försämrar också den svenska regeringens möjligheter att informera riksdagen om arbetet. De listor som finns över kommittéer är ofta både ofullständiga och inaktuella. Exakt hur många kommittéer som finns är svårt att få reda på, men det handlar om "många, många hundra".

Statskontoret skriver i sin rapport att det svenska EU-arbetet "i många avseenden har fungerat väl" under de fem år Sverige varit EU-medlem, men de pekar samtidigt på brister i arbetet. Det gäller till stor del problemen med demokratisk insyn och kontroll i ett arbete där förhandlingar mellan medlemsländer och informella nätverk spelar en roll. Statskontoret föreslog att regeringen skulle förstärka styrningen av statsförvaltningens och speciellt myndigheternas EU-arbete. Till exempel efterlyste man fler skriftliga instruktioner och mer skriftlig återrapportering från svenska företrädare i verkställighetskommittéerna. Ett annat problem som Statskontoret pekade på var att Sverige var för passivt i tidiga faser av EU:s lagstiftningsprocess, just när möjligheterna att påverka är som störst. Enligt de personer som intervjuas i rapporten beror det dels på personalbrist, dels på att personal slutar hela tiden och att många handläggare därför är för nya och oerfarna för att ha möjlighet att påverka EU på detta sätt.³¹

³¹ Statskontorets rapport "Fem år i EU - en utvärdering av statsförvaltningens medverkan i EU-samarbetet" (2000:20) - DN 000525 "Politiker fjärras från EU-beslut" Ingrid Hedström

EU tar över justitiefrågorna

”Slipper vi passet på resan?

Ja. Vid ett medlemskap får alla svenskar smidigt gå genom EU:s gränskontroll och slipper visa pass. Så länge vi bara har ett EES-avtal måste vi dock ta med oss passet.”
(sidan 5 i ”Nu gäller det! 13 nov” Bilaga i tidningarna utgiven av Ja-sidans fyra kampanjorganisationer 1994)

Pass – bäst att alltid ha med sig utomlands

Fortfarande måste vi svenska medborgare ta med passet på våra resor inom Schengenområdet och EU. De svenska körkortet innehåller inte uppgifter om medborgarskapet. Nya nationella svenska ID-kort för detta ändamål som gäller inom Schengen har 2011 börjat utfärdas. Dock, väldigt få personer har idag ett sådant specifikt ID-kort. Passet är fortfarande det mest praktiska att använda som resehandling.

”* Offentlighetsprincipen förblir ograverad och är ej förhandlingsbar” (sidan 7)

”Offentlighetsprincipen, dvs allmänhetens och pressens tillgång till allmänna handlingar samt meddelarfriheten (rätten att förmedla uppgifter till massmedia) är inskriven i den svenska tryckfrihetsförordningen. Därmed är den en del av våra grundlagar. Offentlighetsprincipen har inte varit föremål för förhandlingar med EU, och kommer att vara kvar vid ett EU-medlemskap.”

Särskild ruta:

”Sverige har i en särskild deklaration framhållit att ”offentlighetsprincipen och i synnerhet, allmänhetens tillgång till offentliga handlingar liksom meddelandefriheten utgör en del av Sveriges konstitutionella, politiska och kulturella arv”.

”Däremot kan frågor som tas upp med Sverige av EU komma att omfattas av sekretessreglerna i såväl EU som Sverige. En statlig utredning har nyligen föreslagit en förenkling av utrikessekretessen inför ett EU-medlemskap. Inom EU går utvecklingen mot ökad öppenhet. Principen i Kommissionen är numera lik den svenska: allt är offentligt som inte uttryckligen är sekretessbelagt. Tidigare var det tvärtom.”
(sidan 25)
(Allt ovan är citat från Utrikesdepartementets informationsskrift ”EU-avtalet” 1994)

Offentlighetsprincipen – den bistra verkligheten i EU

Dåvarande statsrådet Reidunn Laurén hävdade vid ett antal tillfällen inför folkomröstningen 1994 att offentlighetsprincipen inte berördes av förhandlingarna. ”EG har inte harmoniserat offentlighetsreglerna och medlemsländerna får därför ha sin egen lagstiftning. Dessutom är EG på väg mot ökad öppenhet.” (Laurén i SvD 10 oktober 1992).

”Regeringens ståndpunkt var att den svenska offentlighetsprincipen inte var förhandlingsbar.” (Till exempel Laurén i DN 13 januari och 18 maj 1993).

Faktum är att EU aldrig har godtagit den svenska offentlighetsprincipen. Sverige avgav en deklARATION, som slog fast att "Offentlighetsprincipen ... och grundlagsskyddet för meddelarfriheten, är och förblir grundläggande principer som utgör en del av Sveriges konstitutionella, politiska och kulturella arv."

Men EU-länderna godtog inte denna skrivning. I anslutningsfördraget bemöts det med att "unionens nuvarande medlemsstater noterar att Sverige avgett en unilateral förklaring om öppenhet och insyn. De förutsätter att Sverige som medlem i Europeiska unionen kommer att fullt ut följa gemenskapsrätten i detta avseende." Med andra ord - Sverige har avgett en förklaring men EU:s medlemsstater förutsätter att Sverige inte kommer att offentliggöra handlingar mot EU:s vilja. Men mot detta står dels EU-fördragets grundläggande lojalitetsprincip och dels EU:s arkivförordning, som uttryckligen stadgar att medlemsstaterna skall avstå från att ge allmänheten tillgång till sådana handlingar som EU-institutionerna sekretessbelagt. Den förordningen är direkt tillämplig i medlemsstaterna.

Ett konkret exempel från verkligheten år 2008 visar att offentlighetsprincipen inte fungerar i EU. I samband med debatten om presstödet i Sverige skrev medieföretaget Bonniers brev till EU-kommissionen och försåg dem med argument i syfte att strypa presstödet till konkurrenttidningar. Det nämnda brevet lämnades helt enkelt inte ut av EU-kommissionen vid förfrågan. Det hölls hemligt med hänvisning till EU-kommissionens inre hantering av presstödet. Man struntade i det allmänintresse som ligger i nyhetskonnkurrens mellan stora dagstidningar och maximalt goda villkor för politisk debatt. Det hemliga brevet avslöjades i maj 2008 i Bonniers eget remissvar på den svenska regeringens förslag till ny utformning av stödet. Men som sagt – EU-kommissionen gjorde inget för att hjälpa till att få öppenhet i processen i denna viktiga fråga.

Den svenska offentlighetsprincipen före EU-inträdet har krockat på flera sätt gentemot verkligheten i EU-systemet. Det finns många frågor och krav. Som när skall ett dokument bli offentligt? Alla dokument för internt bruk som diskussions-PM, departementens åsikter och informella besked skulle allmänheten inte få tillgång till. EU- och departementstjänstemän i utskott och arbetsgrupper skall ha arbetsro. Beslutsprocedurerna är långa inom de olika institutionerna. Först när dokument färdigbehandlats skulle de offentliggöras. Det gör att allmänheten inte får tillgång till information ändå förrän det är för sent. I till exempel Amsterdamfördraget talades det om att medborgarna skall bli indragna i beslutsprocessen. Hur går det ihop? Kommer exempelvis EU:s bokföring att öppnas upp i framtiden? Det skulle göra det möjligt att lättare upptäcka bedrägerier i EU-systemet (5 procent av budgeten försvinner genom fusk och oegentligheter år efter år).

Ett bakslag mot EU:s öppenhetssträvanden ägde rum i slutet av juli 2000 då en majoritet av EU-länderna genom en "skriftlig procedur" (används främst vid semesteruppehållen då ministrarna inte har möten särskilt ofta) i rådet fattade ett preliminärt majoritetsbeslut om nya sekretessregler för känsliga handlingar rörande säkerhetspolitik, militärt samarbete och den av Sverige omhuldade civila krishanteringen. Sådana dokument skall alltså över huvud taget inte förekomma i några diariet. De skall inte heller kunna underställas någon sekretessprövning. I de nya reglerna står att alla dokument som rör utrikespolitik, militär och ickemilitär krishantering skall kunna klassas som topphemliga, hemliga eller konfidentiella. De nya sekretessreglerna är så vaga att de möjliggör tolkningar av vad som skall vara hemligt. Förslaget till beslut kom från EU:s dåvarande utrikespolitiske talesperson Javier Solana. Det kontroversiella så kallade "Solanabeslutet" innehöll stora och luddiga undantag. Tre länder,

Sverige, Finland och Nederländerna röstade nej till förslaget. I en gemensam förklaring som även Danmark deltog i försvarade man också principen att alla dokument skall diarieföras och att registren skall vara offentliga.

Andra exempel där svensk offentlighetsprincip kolliderat med EU är reglerna för EU-kommissionens databas Circa, ett elektroniskt dokumenthanteringssystem som förser experter från medlemsstaterna med arbetsdokument och rapporter, bland annat på jordbruks- och livsmedelssäkerhetsområdet. Det mesta i Schengen-arbetet är också sekretessbelagt. Så är det till exempel med Sirene-handboken ("Supplementary Information Requested at the National Entry" översatt till svenska ungefär "Kompletterande information som begärs vid inresa i landet") - en handbok för vad myndigheterna har rätt att göra. Likaså är många av de beslut och "tillämpningsföreskrifter" som Schengens verkställande kommitté fattat och antagit också sekretessbelagda.

Våren 2001 kom en ny uppgörelse om öppenhet i EU:s institutioner. Den dåvarande svenska demokratiministern Britta Lejon försvarade den. Hon sade att den grundlagsfästa svenska offentlighetsprincipen på intet sätt hotades fast en hänvisning till nationell praxis till slut ströks. Samma budskap fanns kvar i rättsaktens inledning, sade Lejon. Dessutom handlar det bara om rådgivning, inte att EU-institutionerna skall besluta åt oss, poängterade Lejon angående EU:s rätt att lägga sig i svensk offentlighet. Helt perfekta var inte de nya reglerna, medgav dock Lejon. För känsligare handlingar ges medlemsstaterna veto både mot diarieföring och utlämnande. Hon underströk att även sådana handlingar skulle kunna sekretessprövas. Britta Lejon uteslöt inte heller helt risken att institutionerna passar på att försöka hemligstämpla lite för breda kategorier av dokument.

De tre folkpartistiska EU-parlamentarikerna var dock tveksamma. "Gummiparagrafen" som rör så kallade känsliga dokument som skall behandlas i en särskild ordning såg Cecilia Malmström (FP) som en olycklig regel, vilken kunde komma att tolkas godtyckligt. Hon frågade också om man kunde lita på att svensk lag gäller då ett dokument är hemligt i Bryssel men offentligt i Stockholm. Liberala gruppen såg de nya reglerna som en kompromiss som innebär vissa framsteg men också innehåller vissa brister. Det var nu bara ett första steg på den långa resan för att öppna EU-institutionerna för medborgarna.

Många frågetecken finns nu när det gäller tillämpningen av reglerna. För Sveriges del återstår det att se hur hela systemet med "känsliga dokument" undanhållande från allmänheten kommer att bli om Sverige inte skulle följa lojalitetsprincipen. Svensk förvaltning måste undanhålla EU-dokument för offentligheten om de är "känsliga" i EU i sin helhet. Allvarligast betecknas vara att respekten för svensk offentlighetsprincip inte garanteras. En förordning från EU är överordnad nationella regler, och i förordningen slås det fast, i punkt 14, att medlemsländerna skall vara lojala med förordningens innehåll. Samt i artikel 5 står det att medlemsländer skall höra med EU:s institutioner om vägledning i oklara fall om EU-dokument skall lämnas ut. Hur lång tid ett sådant "hörande" kan ta vet vi inte. Sist och slutligen är det EU:s domstol som får den avgörande makten om konflikter uppstår på området. Förordningens tillskyndare hävdade att EU-domstolen kommer att döma till öppenhetens fördel.

En rapport från Statskontoret i januari 2000 visade att det förekommer vissa brister i myndigheternas hantering av EU-handlingar. Det gällde bland annat rutinerna för registrering av EU-handlingar och avsaknaden av interna instruktioner för utlämning av dessa. Många EU-handlingar nådde aldrig allmänheten, eftersom de aldrig diariefördes på svenska myndigheter eller departement. Andra handlingar registrerades felaktigt, hos myndigheter i stället för hos departementen.

Statskontoret konstaterade att myndigheterna hade bristande kunskaper om att EU:s regelsystem under vissa förutsättningar ägde företräde framför svensk lagstiftning. Statskontoret pekade också på att de delar av beslutsprocessen inom EU som sker genom informella underhandskontakter försvårar insyn och möjlighet till kontroll.

Andra saker som de svenska myndigheterna behövde åtgärda var att se till att även de arbetspapper som statstjänstemännen får i EU:s olika arbetsgrupper, exempelvis olika utkast, skrivelser och rapporter, diarieförs som en allmän handling. Det gjorde i detta läge inte hälften av de 18 undersökta myndigheterna. Likaså skulle handlingar som myndighetstjänstemännen får när de företräder den svenska regeringen diarieföras på departementen. De fastnade alltför ofta i myndigheternas egna arkiv. Bakgrunden var att EU-medlemskapet påtagligt förändrat förutsättningarna för verksamheten inom den svenska statsförvaltningen. Frågor som tidigare var av inrikespolitisk karaktär faller nu inom utrikessekretessens område.

Jordbruksverket och Livsmedelsverket är två av de svenska myndigheter som har allra mest med EU att göra. Dessa två uppgav klart och tydligt att fler dokument sekretessbelades vid denna tid år 2000 än före det svenska EU-medlemskapet. Dessutom hade Livsmedelsverket, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och Kemikalieinspektionen flera gånger fått klagomål från andra medlemsstater och/eller EU-organ, sedan de svenska myndigheterna valt att offentliggöra olika EU-dokument.

Efter många års EU-medlemskap verkar dock intresset ha avtagit rejält från svensk sida, både från politiker och journalister, att försöka ta nya tag för ökad öppenhet i EU. De flesta verkar acceptera verkligheten som den är och att det inte finns så mycket mer att göra.

I april 2012 höll det danska ordförandeskapet i ministerrådet samtal om EU:s öppenhetsregler. Det handlade i princip om att ta ett par rejäla steg bakåt i EU:s öppenhet. Bland annat ville de flesta medlemsländer och EU-institutioner inskränka öppenheten inom "för-dokuments"-området och epostmeddelanden från EU-tjänstemän. Man vill också utöka hemlighetsmakeriet runt utnämningar av toppositioner och hur man genomför EU-lagstiftning. Detta i en tid då EU:s institutioner samtidigt skulle få mer makt att övervaka medlemsländernas nationella budgetarbete på grund av eurokrisen.

Det konstaterades att det med 2001 års öppenhetsregler ändå är svårt att få tillgång till handlingar inom EU då det inte finns något enkelt register över vilka dokument som existerar. Det kan också bli en långvarig juridisk strid om att få ut ett dokument som existerar därför att en EU-institution inte vill lämna ut det med till exempel hänvisning till privatpersoners integritet, till nationell säkerhet eller att det inte finns något övergripande allmänt intresse att publicera känslig information.

En öppenhetslobbyist påpekade att EU:s institutioner idag har oerhört dåliga meriter inom öppenhet. Som exempel togs att det krävdes många läckor och undersökningsrapporter tills det klarlades att EU:s livsmedelssäkerhetsmyndighet i Italien styrs av livsmedelsindustrins lobbyister.

En representant för det danska ordförandeskapet sade, anonymt, att läget i början av 2012 var sådant i ministerrådet att det fanns tre till fem länder på ena sidan med positionen pro-transparens och alla andra länder på den motsatta sidan.³²

³² EUObserver 20120412 "Officials, diplomats want even more EU secrecy" Andrew Rettman

Justitiesamarbetet i EU – mycket har hänt

I justitie- och polisiära frågor har mycket hänt inom samarbetet i EU. Inte minst när det gäller Europols utveckling och Schengensamarbetet.

En omdebatterad fråga har också varit hur mycket man kan lita på andra EU-länders rättssäkerhet. I Sverige har opinionen till exempel varit tveksam om hur rättssäkerheten fungerat i enskilda rättsfall i Grekland där svenskar har varit involverade.

I en slutsats från toppmötet i Tammerfors i oktober 1999 angavs att det formella utlämningsförfarandet mellan EU:s medlemsstater borde avskaffas när det gäller personer som är på flykt undan ett lagvunnet fängelsestraff. Man ville ersätta utlämningsförfarandet med ett enkelt överförande av personen ifråga. En förenkling av brådskande utlämningsärenden skulle också övervägas. EU-kommissionen presenterade i september 2001 ett förslag till rambeslut om en EU-arresteringsorder. Innebörden av förslaget var att all utlämning inom EU skulle ersättas med ett förenklat och snabbare förfarande där rättsliga myndigheter i en medlemsstat efter en begränsad prövning skall överlämna en efterlyst person till en annan medlemsstat för lagföring eller straffverkställighet. Som en följd av terroristattacken i USA den 11 september beslutades det vid rådet för rättsliga och inrikes frågor den 20 september att det redan vid ministerrådets möte den 6-7 december skulle träffas en politisk överenskommelse i ärendet.³³

Ett första förslag till ny utlämningslag i Sverige lades redan i januari 2000. Där föreslogs att svenska medborgare i fortsättningen skulle kunna utlämnas om de misstänks ha begått ett brott i ett annat EU-land. Det hade hittills varit omöjligt. I lagförslaget fanns också en annan kontroversiell förändring. Det har varit ett absolut förbud att lämna ut andra EU-medborgare som misstänks för politiska brott. Det förbudet föreslogs att tas bort som en del i EU-anpassningen. Den svenska regeringen skall kunna besluta om en person skall utlämnas.³⁴ Den 8 februari 2001 antog riksdagen den nya lagen om att svenskar som begår grova brott i andra EU-länder från och med den 1 oktober 2001 kommer att utlämnas från Sverige för att få sin dom utomlands. En förutsättning är att brottet, enligt svensk lag, skulle ge minst fyra års fängelse. Eftersom många EU-länder har strängare straffskalor än Sverige kan straffet bli hårdare än vad det skulle ha blivit vid en svensk dom.³⁵

När EU:s justitieministrar den 6 december 2001 skulle anta förslaget om en gemensam arresteringsorder visade sig Italiens regering vara mot. Medan övriga 14 länders regeringar var beredda att anta en lista med ett 30-tal brott, för vilka den gemensamma arresteringsordern skall tillämpas fullt ut, ville den italienska regeringen ha en mycket kortare lista med endast sex brott. Med införandet av EU-arresteringsordern skall det räcka med kontakt mellan åklagare och domstolar i de berörda länderna, och den misstänkte skall lämnas över inom 60 dagar. Tvisten mellan Italien och övriga länder gällde den kontroversiella punkten att för vissa brott avskaffa kravet på att brottet en misstänkt begärs utlämnad för skall vara straffbart såväl i landet där den misstänkte vistas som i landet som begär utlämningen, så kallad dubbel straffbarhet. Från början var förslaget att den dubbla straffbarheten skulle avskaffas helt och hållet. Men flera länder var tveksamma till principen att i alla lägen utlämna personer för brott som inte betraktas som brott i det utlämnande landet. Kompromissen blev en lista med ett 30-tal brott för vilka den dubbla straffbarheten skulle avskaffas. Arresteringsordern skall också gälla övriga brott, men då med krav på dubbel straffbarhet.

Italien ville på justitieministermötet bland annat stryka brotten korruption och bedrägeri från listan. Enligt spekulationer i pressen var det för att deras egen premiärminister Berlusconi

³³ Regeringens skrivelse 2001/02:160 020221 "Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 2001"

³⁴ SvD 000129 "Svensk kan utlämnas efter brott i EU" Ola Billger – DN 000130 "Svensk ska kunna utlämnas till EU-land" Kerstin Sedvallson

³⁵ DN 010206 "Svenskar kan utlämnas till andra EU-länder" Pernilla Anth

skulle kunna beröras. Hans namn figurerar i ett par utredningar om ekonomisk brottslighet. Men efter ett möte mellan Berlusconi och Belgiens premiärminister Verhofstadt den 10 december 2001 i Rom backade Berlusconi helt plötsligt och sade ja till en EU-arresteringsorder. Ett tillägg gjordes i artikel 26 i förslaget till gemensam arresteringspolitik. Tillägget var en brasklapp som säger att Italien måste reformera sin grundlag och sitt eget rättssystem och närma det till övriga EU-länder för att kunna ta utlämningsförfarandet i bruk.³⁶

Onsdagen den 22 maj 2002 godkände en oenig riksdag EU:s rambeslut om en gemensam arresteringsorder. Beslutet syftar till att misstänkta och dömda brottslingar snabbare och effektivare än tidigare skall kunna överlämnas mellan EU-länderna. För de 32 brott som fanns upptagna på en lista kommer inte längre krav på dubbel straffbarhet att gälla. Det betyder att ett land kan tvingas lämna ut en person som är misstänkt för en handling, även om handlingen inte är ett brott i det utlämnande landet.

Kritikerna av rambeslutet pekade särskilt på två brott som står på listan som inte är brott i Sverige: att delta i en kriminell organisation och att gömma flyktingar.

En person som har gömt flyktingar i ett land där det är kriminaliserat och sedan flytt till Sverige skall överlämnas om det kommer en sådan order. Rambeslutet innebär att man har en fullständig tilltro till alla rättssystem inom EU. Riksdagens majoritet godkände rambeslutet för att senare göra nödvändiga förändringar i svensk lagstiftning.

Huruvida EU-förslaget om gemensam arresteringsorder kom till i panik eller hastades på efter terrorattacken den 11 september 2001 råder det delade meningar om. Enligt justitieminister Bodström hade förberedelserna för beslutet pågått sedan 1999.

En riksdagsman från Folkpartiet sade att en stor brist var att justitieutskottet fått underlag "som börjat på engelska och slutat på franska".

Socialdemokraterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna röstade för rambeslutet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet röstade emot förslaget medan Moderaterna och Folkpartiet lade ned sina röster.³⁷

Det finns stora problem med rättsäkerheten för en enskild person. Om en arresteringsorder utfärdas i ett annat EU-land skall alltså personen i fråga utlämnas från Sverige. Men nivån av rättsäkerhet är olika i olika länder. Till exempel har Grekland kritiserats för att ha den lägst utvecklade rättsäkerheten av de gamla "västeuropeiska" länderna. Personen i fråga utlämnas till ett annat land där han/hon inte förstår språket och inte kan ta tillvara sina juridiska rättigheter.

Dåvarande justitieministern Lennart Bodström har framfört som argument för EU:s arresteringsorder att vi måste lita på varandras rättssystem inom EU.

Men vill alla svenska medborgare verkligen göra det? Vi har Calle Jonsson-fallet som exempel. 18-årige Calle blev gripen på den grekiska ön Kos anklagad för misshandel. Han hävdar att han är oskyldig och att en slarvig polishantering gjorde att Calles blod hamnade på ett misshandelsoffrets tröja. Vittnesmål ändrades under undersökningens gång. Misstron mot polisens utredning var kompakt från Calle och hans anhörigas sida (samt även från svenska media). Inte heller det grekiska rättssystemet har bedömts som särskilt tillförlitligt i svenska media. Efter ett halvår i grekiskt häkte blev Calle i februari 2002 fri mot en borgen på cirka 135.000 kronor. Han åkte då hem till Sverige i väntan på rättegången.

I juni 2002 meddelade Calle Jonssons familj att Calle inte skulle infinna sig vid rättegången mot honom. Familjen Jonsson hade fått nog av det grekiska rättsväsendet. De hade inte råd att

³⁶ DN 011205 "Lag om arrestering splittrar EU-länder" Ingrid Hedström – DN 011207 "Italien hindrade beslut" Sigrid Böe – GP 011211 "Berlusconi accepterar arresteringsorder" Kristina Kappelin

³⁷ Expressen 010522 "Lättare lämna ut misstänkta brottslingar till andra EU-länder" expressen.se/TT - DN 020523 "Skarp kritik mot ny arresteringslag" Lena Alfredsson

driva process längre, hittills hade de betalat över 400.000 kronor, borgenssumman inkluderad. Familjen upplevde det som att det grekiska rättsväsendet hade satt i system att mjölka dem på pengar. En enskild svensk polisman hade bestämt avrätt Calle från att delta i rättegången och Calles advokat Leif Silbersky hade full respekt för familjens beslut. Calle Jonsson ville i första hand att rättegången skulle flyttas över till Sverige. I andra hand var han beredd på ett rättsligt förfarande i Sverige om Grekland skulle efterlysa honom och begära utlämning. Den egentliga rättegången skulle ha hållits i Grekland hösten 2003, men sköts upp då Calle Jonsson vägrade att infinna sig, eftersom han förklarat att han inte hade något förtroende för det grekiska rättssystemet. Hösten 2004 begärde Grekland honom överlämnad enligt den europeiska arresteringsordern. Efter prövning av utlämningen i både tingsrätten och hovrätten överlämnades Jonsson i januari till grekisk polis. Den attackerade greken och en vän till denne pekade i rättegången ut Jonsson som skyldig. En DNA-analys visade att offrets blod fanns på Jonssons tröja. Jonssons försvarare, advokat Leif Silbersky, menade i sin tur att utpekandet skedde efter påtryckningar av polisen och att det fanns tveksamheter kring DNA-analysen. Den 12 april 2005 frikändes Jonsson från anklagelserna. Men i slutet av november 2006 meddelade Greklands Högsta domstol att rättegången skulle tas om från början. Detta eftersom det bland annat ej ansågs klarlagt "huruvida den tilltalades tröja kom i kontakt eller ej med lidandens byxor och skor". Den 19 november 2007 skulle Calle Jonsson medverka vid en ny rättegång i Grekland, men den sköts upp på obestämd tid på grund av en advokatstrejk. Åklagarmyndigheten på Rhodos skickade i februari 2009 en begäran till Attunda tingsrätt att såväl Calle Jonsson som hans föräldrar skulle delges misstanke om falsk angivelse, mened och förtal. När Jonsson förhördes om mordet sade han att han hade blivit torterad av grekiska poliser. Den grekiska åklagaren ansåg att Calle Jonsson hade spridit rykten om poliserna, och hans föräldrar anklagades för att ha bekräftat uppgifterna om tortyr. Familjen var kallad till förhandling på Rhodos i april 2009. Men familjen valde att inte närvara. Men i juni 2011 kom i alla fall slutet efter nio år. Domstolen på Rhodos frikände enhälligt Calle Jonsson från alla anklagelser.

Fallet med Calle Jonsson belyser hela problematiken med att Sveriges medborgare skall ha ett lika stort förtroende för Sveriges som för andra EU-länders rättssäkerhet. Så enkelt är det inte i verkligheten. Dels är rättssäkerheten olika utvecklad i olika EU-länder. Språkproblemen ökar inte heller förtroendet för ett annat lands rättssäkerhet och är i grunden kanske en av de största anledningarna till misstro. En utlämning per automatik mellan EU-länderna av personer som är anklagade för brott är inte särskilt enkelt när det kommer till praktisk verklighet.

EU:s arresteringsorder ligger före sin tid. Det har argumenterats för att vi måste lita på varandras rättssystem inom EU. Men hur många svenskar litar till exempel på det bulgariska och det rumänska rättssystemet så att de utan att blinka skulle se sina barn bli utlämnade för rättegång i något av dessa länder?

“- Gränskontrollerna mot länderna utanför EU försvinner inte. Tvärtom, den stärks. För resande mellan EU-länderna kommer nya spaningsmetoder att utarbetas. Det är först när EU-länderna ser att de nya metoderna kan kompensera avvecklingen av gränskontrollerna som de kommer att försvinna.”

(s. 52 Knark och brottslighet ur “På väg för ett ja!” Utgiven av Näringslivets EU-fakta)

"Självklart skulle vi två aldrig ställa oss bakom ett medlemskap om det hotade det svenska sättet att leva. Lika självklart ska den svenska gränskontrollen mot knark vara kvar."

(Mona Sahlin och Marit Paulsen i ett brev till Sveriges kvinnor ett par veckor före folkomröstningen)

"Vi vanliga människor kommer att kunna resa vart vi vill i Europa utan pass. Men narkotikabrottslingar och terrorister får det mycket svårare."
(Ja till Europa, Frågor och svar om EG, sidan 15, 25 juli 1992)

Med Schengensamarbetet skall gränskontrollerna mellan EU-länderna avskaffas

Ett av de bärande fundamenten enligt många visionärer om "Europatanken" är just att alla gränser, och därmed gränskontroller, mellan EU-länder skall avskaffas. Att resa mellan Belgien och Sverige skall vara samma sak i rörlighet som att resa mellan Norrbotten och Gävleborg.

Schengensamarbetet utgör EU:s passunion. Detta samarbete grundar sig på Schengenregelverket, som består av bland annat Schengenavtalet från 1985 och Schengenkonventionen från 1990. Schengenregelverket var ursprungligen inte en del av EU, men genom Amsterdamfördraget, som trädde i kraft 1 maj 1999, införlivades Schengenregelverket i EU.

Huvudsyftet med upprättandet av Schengenområdet är just att avskaffa de fysiska gränserna mellan EU:s medlemsstater. Det innebär att systematiska personkontroller mellan medlemsstaterna är förbjudna. Gränsöverskridande brottslighet skall istället förhindras genom fördjupat polissamarbete mellan EU:s medlemsstater, med förstärkta yttre gränser och "kompensatoriska" åtgärder. När det gäller det sistnämnda kan man i Tyskland till exempel istället kontrollera alla på en järnvägsstation för att se att de har giltiga ID-handlingar och uppehållstillstånd.

Sammantaget har det dock blivit så att talet om ett fördjupat polissamarbete och kompensatoriska åtgärder inte räcker till. Kriminella har fått bättre spelrum med smuggling och trafficking av människor med mera med öppna gränser inom EU. Utifrån detta har EU skapat ett problem med fri rörlighet för kriminalitet som EU-federalisterna nu vill bota genom att skapa en operativ EU-polis, ett EU:s FBI.

Narkotikapriser efter EU-inträdet

Priserna på narkotikan på gatan är givetvis inte något som kan säkerställas statistiskt. I Stockholm uppgav polisens Ravegrupp i slutet av 1990-talet att man inte noterat att priserna skulle ha sjunkit i absoluta siffror. Däremot reellt sett, en kapsel heroin kostade lika mycket 20 år senare som på slutet på 1970-talet, alltså ungefär 500 kronor per kapsel. I april 2000 konstaterade länskriminalen i Malmö att priset på rökheroin nu var det lägsta någonsin i Malmö och i Skåne.

Sommaren är högsäsong för cannabisrökning bland ungdomar. Rockfestivaler, semesterresor och fester i kombination med obegränsad ledighet ger tillfällen till att pröva nya berusningsmedel. Sommaren 2001 konstaterades att ett tydligt tecken på den stora tillgången i Sverige var att haschpriset låg på mellan 50 och 100 kronor per gram, vilket var samma pris som 20 år tidigare.³⁸

Sammanfattningsvis kan konstateras att:

³⁸ DN 010815 "Billig cannabis lockar till knarkdebut" Samir Abu Eid

1/ 1995 haltade den svenska tullens arbete under Sveriges första år i EU. Osäkerhet om arbetsmetoder, besparingar och minskningar av personalstyrkan gjorde att narkotikabeslagen minskade under 1995. I samband med EU-inträdet förlorade Tullverket en fjärdedel av personalstyrkan, enligt Olle Skogman på detta verk i Göteborgs-Posten 17 juli 1997. Även om kontrollstyrkan var opåverkad till antal tappade nog många lusten och ambitionen. De ökade beslagen 1996 och 1997 ansåg Skogman bero på en effektivare tull men också på att smuggelströmmen ökar och ökar hela tiden. När Sverige blev EU-medlem passade regeringen på att skära ned tullpersonalen med motivet att de inte skulle behövas nu när importen från EU inte längre granskades. Men det visade sig att de 30 procent av varorna som kom från länder utanför EU blev desto krångligare att hantera. De krävde lika mycket jobb som 100 procent av importen tidigare. Regelverket var så komplicerat att företagen fick svårt att använda det. Tullen fick en annan typ av arbetsbelastning, och resursfördelningen blev felaktig.³⁹

2/ Den större kommersiella smuglingen av alkohol och cigaretter ökade drastiskt. I början av hösten 1996 beräknades att statskassan gick miste om cirka 150 miljoner kronor i månaden på förlorade punktskatter till följd av smuglingen. Sprit och andra varor köptes upp legalt i exempelvis Tyskland för att via Sverige transporteras till Ryssland eller Baltikum. Men spriten stannade i Sverige. Möjligheten att upptäcka den kommersiella smuglingen är mycket små. Säljaren får ett förfalskat papper på att spriten anlant dit den skall och är nöjd med det. För honom finns det ingen som helst anledning att anmäla några misstankar till myndigheterna, han har ju fått sina pengar. På så sätt blir den inhemska kontrollen verkningslös. Det krävs att någon fattar misstanke vid gränsen. När det gällde tobak resulterade prishöjningarna på cigaretterna i samband med EU-medlemskapet att cigarettsmuglingen exploderade.⁴⁰

En skillnad mot tiden före EU-medlemskapet blev att narkotikan delvis tog andra vägar. Omkring 95 procent av all narkotika kom via ett annat EU-land. 1997 tillverkades amfetamin ofta i Polen, men kom till Sverige via Tyskland och Danmark. Det ansågs att smugglarna gjorde en riskbedömning. De ansåg att det var större chans att klara sig om man kommer in via Sveriges EU-gräns.

Godstrafiken rullar in okontrollerad och det är nu lika lätt att frakta olaglig sprit mellan Tyskland och Sverige som mellan Skåne och Småland. Med EU-medlemskapet ökade spritsmuglingen kraftigt och den privata ölimporten till Skåne blev mycket större. Tullen har dock nya, effektiva metoder och gör fler narkotikabeslag än tidigare. Stickprovskontroller ersattes av "selektiv kontroll". Sådan kontroll kan baseras på underrättelser, riksprofil eller den enskilde tulltjänstemannens intuition och erfarenhet.⁴¹

I slutet av 2001 kunde det konstateras att tullens narkotikabeslag hade fördubblats sedan 1995. Amfetaminmissbruket hade troligen gått om cannabissmissbruket i Sverige enligt Walter Kegö på Tullverket. Tullens beslag av narkotika har bara ökat och ökat, det har likaså beslagen av cigaretter gjort. Att beslagen av starköl minskat är inte underligt, då införselransonen av starköl ökats rejält.

Eftersom resurserna till polis och tull de senaste åren har varit konstanta eller minskande tyder antalet beslag på ett ökat inflöde av narkotika till Sverige. Trots alla ansträngningar tas bara en bråkdel av narkotikan i beslag. Många uppgifter stödjer den tesen: priset på amfetamin

³⁹ GP 970717 "Knarkbeslagen fördubblade" Eva Parkrud - DN 971228 "Beslagen av knark ökar" Mats Carlbom

⁴⁰ Dagens Politik 960906 "Minskade tullbeslag sedan EU-inträdet" Jonas Wendel - DN 971228 "Beslagen av knark ökar" Mats Carlbom

⁴¹ DN 971228 "Beslagen av knark ökar" Mats Carlbom

sjunker, antalet tunga missbrukare ökar kraftigt, liksom experimenterandet bland unga. Men trots det uppenbart ökade inflödet görs lite för att bekämpa smuglingen. Bara sju procent av lagföringarna 2001 rörde smugling. Hela 82 procent rörde bruk eller innehav.⁴²

⁴² SvD 020104 "Tullen gör allt fler narkotikabeslag" Stockholm TT - Pressmeddelande Tullverket 010107
"Tullverket redovisar rekordmånga beslag 2001" Tullverket

”* Asylrätt för Geneve-flyktingar och samarbete för att ge flyktingar från svält, kris och katastrofer tillfälliga uppehållstillstånd eller skydd i sina närområden.”
(Manifest för ett socialdemokratiskt Europa. Socialdemokrater för EG/EU, 1994)

EU:s asyl- och flyktingpolitik – bara högre murar

Med EU:s gemensamma yttre gränspolitik har det blivit ökade flyktingströmmar mellan Afrika och EU – det finns likheter mellan gränsen Mexiko/USA.

Flyktingpolitiken har blivit allt mer restriktiv och inhuman. En mur har byggts upp runt EU mot omvärlden, bevakad av Frontex, EU:s gränspolis.

Ett av ja-sidans stora argument 1994 var beskrivningen av EU som en fredsbevarande och relationsbyggande kraft. EU skulle fortsätta vara en garant för fred i Europa och världen. Men hur blev det? Jo, högre murar från EU:s sida mot omvärlden. I Sveriges Radio Ekots lördagsintervju 17 mars 2012 uttalade sig EU-kommissionär Cecilia Malmströms om EU:s skamliga misstag under den ”Arabiska våren” 2011.

Enligt Malmström klargjorde Förenta nationernas flyktingkommissariat att 8.000 människor, från bland annat Tunisien, Libyen och Egypten, var i akut skyddsbehov. EU svarade med att glänta lite på sin dörr och erbjuda fristad för 400–500 av dessa människor. Större var inte viljan till en solidarisk asyl- och flyktingpolitik.

Författarpresentation – Jan Å Johansson

Tidigare bland annat förbundsombudsman på SSU, kanslichef på Socialdemokrater mot EU 1994 och kanslichef på Europa ja – Euro nej 2003. Har en bakgrund som politisk tjänsteman i EU-parlamentet i fjorton år. Är idag researcher på Organization for European Interstate Cooperation.

Lästips

Jan Å Johansson och Sören Wibe: Sverige i EU - en krönika över åren 1995-1999

Bengt Lindqvist: Blindstyre (Hjalmarsen & Högberg Bokförlag, 2012). Den före detta biträdande socialministern (S) ger på två ställen i boken del av sina negativa intryck av EU-medlemskapet, bland annat när det gäller den ökade alkoholkonsumtionen med EU-medlemskapet, att Sverige har tystnat i Förenta Nationerna och om EU-tjänstemännens höga löner i förhållande till andra medborgare.

Varje år ger den svenska regeringen ut en skrivelse om verksamheten i EU under föregående år. De ger en bra bild om hur allomfattande EU:s verksamhet är över alla politikområden. Dessa skrivelser finns på regeringens hemsida på nätet.

”Regeringens skrivelse 2011/12:105 Berättelse om verksamheten i Europeiska unionen under 2011” finner ni här:

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/18/88/36/00f58067.pdf>



www.ooiceurope.com

The activities of the OEIC are financially supported by the European Parliament. The liability of any communication or publication by the OEIC, in any form and any medium rests with the OEIC. The European Parliament is not responsible for any use that may be made of the information contained therein.